

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Практичні завдання
з навчальної дисципліни
"ЕКОНОМІКА ТА БІЗНЕС"
для студентів напряму підготовки
6.050101 "Комп'ютерні науки"
денної форми навчання

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри статистики та економічного прогнозування.

Протокол № 1 від 29.08.2013 р.

Укладачі: Раєвнєва О. В.

Гриневич Л. В.

Карпенко А. С.

Зірко О. В.

Грачов В. І.

П69   Практичні завдання з навчальної дисципліни "Економіка та бізнес" для студентів напряму підготовки 6.050101 "Комп'ютерні науки" денної форми навчання / укл. О. В. Раєвнєва, Л. В. Гриневич, А. С. Карпенко та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 60 с. (Укр. мов.)

Подано практичні завдання з навчальної дисципліни за модулями 1 "Системна модель бізнесу" і 2 "Економічне управління підприємством", які мають сформувати й закріпити в студентів вміння та навички використання економіко-статистичних методів для обробки інформації про поточний стан та перспективи розвитку бізнес-процесів на підприємстві.

Рекомендовано для студентів технічних напрямів підготовки.

Вступ

Становлення й розвиток ринкової системи господарювання в Україні потребують принципово нових підходів до організації управління підприємницькою діяльністю на всіх рівнях. Практична реалізація будь-якого комерційного проекту у сфері інформаційних технологій значно ускладнюється чи навіть стає неможливою без попереднього економічного обґрунтування та розробки бізнес-плану. Це вимагає необхідності знання основ економіки підприємства, стратегічного менеджменту і методів управління, бізнес-планування, аналізу і прогнозування фінансово-господарської діяльності, логістики.

Метою дисципліни "Економіка та бізнес" є формування системи теоретичних знань та прикладних навичок щодо управління бізнесом підприємства.

Основними завданнями даної навчальної дисципліни є засвоєння узагальнених у теорії та практиці знань щодо розробки системної моделі бізнесу, вивчення основ економічного управління підприємством, здатність застосовувати на практиці стандарти MRPII в системі ІТ підприємства.

Кваліфікаційні вимоги в галузі економіки та бізнесу до студентів

Необхідна навчальна база перед початком вивчення дисциплін

З метою кращого засвоєння навчального матеріалу дисципліни студенти повинні до його початку опанувати знаннями та навичками в галузі економічної теорії, теорії ймовірності та вміти простежувати вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ на фінансово-господарський стан підприємств та організацій.

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань містять пояснення щодо розв'язання ситуаційних, діагностичних і евристичних завдань за кожною з тем даної навчальної дисципліни. Вирішення поданих практичних завдань з навчальної дисципліни сприятиме набуттю студентами професійних компетентностей для створення власного бізнесу та ефективного управління бізнес-процесами в системі ІТ підприємства.

**Компетентності,
що отримують студенти в процесі вивчення навчальної дисципліни
"Економіка та бізнес" згідно з національною рамкою кваліфікацій**

№ п/п	Зміст компетентності	Теми дисципліни, що формують компетентність
1	2	3
	Змістовий модуль 1	
1	Здатність до цілісного уявлення про ведення господарства вітчизняних підприємств та організацій, що функціонують у конкурентному зовнішньому середовищі	Тема 1. Економіка підприємства
Знання	Знання методології, основних категорій економіки підприємства, принципів, функцій, правових основ, цілей та напрямів діяльності суб'єктів господарювання. Знання класифікації і структури підприємств	
Вміння	Здатність визначати об'єкт, суб'єкт підприємницької діяльності, перспективи розвитку підприємства. Здатність формувати політику управління підприємством	
Комунікація	Навички командної роботи та розробки колективного рішення. Розвиток креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Навички толерантного ставлення до іншої думки при вирішенні завдання. Здатність до критики та самокритики	
Автономність і відповідальність	Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити. Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення	
2	Здатність до формування стратегічних та тактичних планів розвитку фінансово-господарської діяльності підприємства	Тема 2. Управління підприємствами. Тема 3. Загальний менеджмент: функції і методи управління
Знання	Знання сучасних теорій управління. Знання суті і функцій процесу управління. Знання природи і складу функцій управління. Знання методів управління діяльністю підприємства. Знання організаційних структур управління	

1	2	3
Вміння	Здатність вільно володіти категоріальним рядом, визначати метод управління для прийняття конкретного управлінського рішення певного суб'єкта господарювання	Тема 4. Основні методи управління. Тема 5. Процеси прийняття рішень і управління
Комунікація	Розвиток креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Навички толерантного ставлення до іншої думки при вирішенні завдання. Здатність до критики та самокритики	
Автономність і відповідальність	Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити. Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення	
3	Здатність оцінювати ринок товарів та послуг на підставі планування маркетингової діяльності	Тема 6. Маркетинг: система маркетингу на підприємстві, методи дослідження ринку, маркетингове планування
Знання	Знання суті та процесу маркетингового дослідження. Знання системи маркетингу на підприємстві. Знання методів дослідження ринку та планування маркетингової діяльності	
Вміння	Здатність оцінювати ринок товарів та послуг на підставі розрахунку ємкості ринку. Здатність оцінювати ринок товарів та послуг на підставі розрахунку ринкового потенціалу. Здатність проводити маркетингову політику підприємства на підставі аналітичної, виробничої функції та функції просування. Здатність оцінювати ринок товарів та послуг на основі проведення різних видів опитування, retail-audit, hall та home тестів, mystery shopping, проведення фокус-групи, аналіз протоколів, глибокого інтерв'ю	

Продовження таблиці

1	2	3
Комунікація	<p>Навички командної роботи та розробки колективного рішення.</p> <p>Навички управління командою задля досягнення поставленої мети.</p> <p>Навички толерантного ставлення до іншої думки.</p> <p>Здатність до критики та самокритики</p>	
Автономність і відповідальність	<p>Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити.</p> <p>Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань.</p> <p>Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення</p>	
4	Здатність формувати стратегію розвитку підприємства за допомогою ситуаційного та стратегічного аналізів	
Знання	<p>Знання основних категорії стратегічного менеджменту.</p> <p>Знання організаційних рівнів розробки стратегії і факторів, що на неї впливають.</p> <p>Знання методів стратегічного аналізу компанії</p>	
Вміння	<p>Здатність проводити стратегічний аналіз макросередовища на підставі реалізації PEST-аналіза.</p> <p>Здатність проводити стратегічний аналіз внутрішнього середовища організації на підставі реалізації SWOT-аналіза.</p> <p>Здатність проводити ситуаційний аналіз внутрішнього середовища організації на підставі реалізації гар-аналіза.</p> <p>Здатність приймати рішення щодо подальшого розвитку підприємства на основі вибору певної конкурентної стратегії</p>	<p>Тема 7. Стратегічний менеджмент.</p> <p>Тема 8. Методи та технології стратегічного аналізу.</p> <p>Тема 9. Ситуаційний аналіз компанії.</p> <p>Тема 10. Формування стратегії одиночного бізнесу</p>
Комунікація	<p>Навички командної роботи та розробки колективного рішення.</p> <p>Здатність до критики та самокритики</p>	
Автономність і відповідальність	<p>Здатність до самостійного пошуку необхідної інформації для побудови стратегії поведінки підприємства /організації в умовах невизначеності зовнішнього середовища;</p> <p>Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення</p>	

1	2	3
5	Здатність планувати фінансово-господарську діяльність підприємства на основі оцінки його поточного стану	<p>Тема 11. Бізнес-планування: розробка бізнес-плану, джерела інвестицій.</p> <p>Тема 12. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства</p>
Знання	Знання основ бізнес-планування та класифікації бізнес-планів. Знання структури активу та пасиву підприємства	
Вміння	Здатність оцінювати наявність та ефективність використання оборотних активів підприємства на основі проведенню вертикального, горизонтального та трендового аналізів. Здатність проводити оцінку ліквідності балансу підприємства на основі складання аналітичного балансу, що включає розрахунок коефіцієнтів поточної, швидкої та абсолютної ліквідності	
Комунікація	Розвиток креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Навички толерантного ставлення до іншої думки при вирішенні завдання. Здатність до критики та самокритики	
Автономність і відповідальність	Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити. Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення	
Змістовий модуль 2		
1	Здатність до планування інвестиційної діяльності підприємств та організацій, що функціонують у конкурентному зовнішньому середовищі	<p>Тема 13. Бізнес-планування: розробка бізнес-плану, джерела інвестицій</p>
Знання	Знання поняття господарської та підприємницької діяльності. Знання методичних основ розробки бізнес-плану інвестиційного проекту. Знання розділів бізнес-плану	
Вміння	Здатність визначати зміст підприємницької діяльності. Порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Здатність розробляти бізнес-план. Здатність формувати та характеризувати розділи бізнес-плану	

1	2	3
Комунікація	<p>Навички командної роботи та розробки колективного рішення.</p> <p>Розвиток креативного мислення при вирішенні поставлених завдань.</p> <p>Навички толерантного ставлення до іншої думки при вирішенні завдання.</p> <p>Здатність до критики та самокритики</p>	
Автономність і відповідальність	<p>Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити.</p> <p>Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань.</p> <p>Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення</p>	
2	<p>Здатність аналізувати фінансово-господарську діяльність підприємства за допомогою показників, що відображають результативність та ефективність його діяльності</p>	
Знання	<p>Знання показників результатів фінансово-господарської діяльності підприємства.</p> <p>Знання аналізу наявності та ефективності використання обігових коштів підприємства.</p> <p>Знання аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства.</p> <p>Знання комплексного аналізу прибутку (рентабельності) підприємства</p>	
Вміння	<p>Здатність визначати методи оцінки платоспроможності, результативності та ефективності діяльності підприємства</p>	<p>Тема 14. Аналіз фінансово-господарської діяльності</p>
Комунікація	<p>Розвиток креативного мислення при вирішенні поставлених завдань.</p> <p>Навички толерантного ставлення до іншої думки при вирішенні завдання.</p> <p>Здатність до критики та самокритики</p>	
Автономність і відповідальність	<p>Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити.</p> <p>Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань.</p> <p>Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення</p>	

1	2	3
3	Здатність оцінювати систему оподаткування на підприємстві	Тема 15. Бухгалтерський облік і оподаткування
Знання	Знання нормативно-правової бази оподаткування. Знання класифікації та сутності прямих податків	
Вміння	Здатність визначати різні види податків на основі наявної нормативно – правової бази. Здатність розраховувати різні види податків на основі даних звітності підприємства	
Комунікація	Навички командної роботи та розробки колективного рішення. Навички управління командою задля досягнення поставленої мети. Навички толерантного ставлення до іншої думки. Здатність до критики та самокритики	
Автономність і відповідальність	Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити. Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення	
4	Здатність формувати стратегію розвитку підприємства за допомогою ситуаційного та стратегічного аналізу	Тема 16. Управління ресурсами
Знання	Знання видів ресурсів підприємства та їх характеристика. Знання управлінських заходів спрямованих на повноцінне використання наявних ресурсів на підприємстві	
Вміння	Здатність проводити оцінку ресурсного потенціалу підприємства. Здатність ефективно використовувати ресурсну базу підприємства. Здатність управляти різними видами ресурсів на підприємстві	
Комунікація	Навички командної роботи та розробки колективного рішення. Здатність до критики та самокритики	

1	2	3
Автономність і відповідальність	Здатність до самостійного пошуку необхідної інформації для побудови стратегії поведінки підприємства /організації в умовах невизначеності зовнішнього середовища. Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення	
5	Здатність планувати фінансово-господарську діяльність підприємства на основі оцінки його поточного стану	Тема 17. Фінансовий менеджмент
Знання	Знання фінансової діагностики підприємства. Знання методів управління витратами підприємства та визначення беззбитковості виробництва. Знання методів фінансового планування та розробки бюджету підприємства. Знання методів оцінки ефективності інвестиційного проекту	
Вміння	Здатність формувати механізм виявлення фінансових проблем підприємств. Здатність планувати, обліковувати та аналізувати витрати ресурсів підприємства. Здатність проводити оцінку ефективності інвестиційних проектів	
Комунікація	Розвиток креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Навички толерантного ставлення до іншої думки при вирішенні завдання. Здатність до критики та самокритики	
Автономність і відповідальність	Здатність виділяти серед різноманітних пропозицій щодо вирішення проблеми інформацію, яка дозволяє це здійснити. Здатність до розвитку креативного мислення при вирішенні поставлених завдань. Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення	
	Змістовий модуль 3	
1	Здатність аналізувати економічну діяльність підприємства на основі оцінки його бухгалтерського балансу	Тема 18. Бухгалтерський і податковий облік
Знання	Знання нормативної бази та концептуальних основ бухгалтерського обліку. Знання фінансової звітності	

1	2	3
Вміння	Здатність до побудови рахунків. Здатність скласти баланс підприємства	
Комунікація	Здатність ясно та недвозначно доносити власні висновки на основі науково обґрунтованого дослідження	
Автономність і відповідальність	Здатність до узагальнення теоретичних, методичних і методологічних підходів наукових досліджень, які потребують поглиблених професійних знань та розробки управлінських рішень	
2	Здатність аналізувати ефективність виробництва та розробки заходів щодо її підвищення	Тема 19. Управління виробництвом
Знання	Знання методик дослідження процесу виробництва. Знання основних техніко-економічних показників	
Вміння	Здатність проводити розрахунок тривалості технологічного циклу виробництва та будувати графіки руху партії виробів. Здатність розрахунку виробничої потужності підприємства. Здатність розрахунку показників, що відображають ефективність роботи обладнання	
Комунікація	Здатність ясно та недвозначно доносити власні висновки на основі науково обґрунтованого дослідження	
Автономність і відповідальність	Здатність до узагальнення теоретичних, методичних і методологічних підходів до наукових досліджень, які потребують поглиблених професійних знань та розробки управлінських рішень	
3	Здатність формувати собівартість продукції на основі оцінки ресурсів підприємства	Тема 20. Управлінський облік
Знання	Знання теоретичних аспектів управлінського обліку в Україні. Знання шляхів удосконалення системи управлінського обліку	
Вміння	Здатність розв'язувати завдання щодо розрахунку собівартості, вартості готової продукції з використанням різних методів оцінки запасів. Здатність розраховувати постійні витрати підприємства. Здатність розраховувати ефективність за рахунок зниження витрат	

1	2	3
Комунікація	Вміння виробляти управлінські рішення на підставі узагальнення різноманітних суджень	
Автономність і відповідальність	Прагнення до неперервного особистісного та професійного вдосконалення	
4	Здатність формувати стратегію поведінки на основі концепцій управління персоналом	Тема 21. Управління персоналом
Знання	Знання змісту процесу управління персоналом підприємства. Знання ролі і значення управління персоналом як науки та як часткової функції менеджменту	
Вміння	Здатність проводити аналіз ситуації на підприємстві щодо вирішення проблеми у сфері управління персоналом. Здатність обґрунтовувати свій варіант поведінки. Здатність проводити аналіз продуктивності праці робітників підприємства	
Комунікація	Вміння виробляти управлінські рішення на підставі узагальнення різноманітних суджень	
Автономність і відповідальність	Вміння роботи у команді; здатність до прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах	
5	Здатність формувати зведений бюджет підприємства на основі оцінки оперативних бюджетів	
Знання	Знання теоретичних і методичних положень щодо бюджетування та контролінгу в системі управління підприємством. Знання класифікації витрат	
Вміння	Здатність до побудови зведеного бюджету підприємства на основі використання оперативних бюджетів. Здатність формувати заходи, спрямовані на контроль процесу бюджетування	
Комунікація	Вміння вести дискусію й презентувати результати досліджень	
Автономність і відповідальність	Здатність до самостійного навчання	
6	Здатність проводити аналіз та формувати заходи щодо оптимізації діяльності підприємства	
Знання	Знання системи узагальнюючих та специфічних показників щодо аналізу діяльності підприємства	

1	2	3
Вміння	Здатність проводити структурний та факторний аналізи показників діяльності підприємства. Здатність проводити зіставлення показників діяльності підприємства. Здатність формувати заходи оптимізації виробничого циклу на підприємстві	Тема 23. Аналіз та оптимізація діяльності підприємства
Комунікація	Спеціальні навички міжособистісного спілкування для забезпечення ефективної роботи	
Автономність і відповідальність	Здатність обґрунтовувати вибір загальних та спеціальних показників для дослідження діяльності підприємства	
7	Здатність застосовувати методи прогнозування щодо основних показників діяльності підприємства	Тема 24. Прогнозування діяльності підприємства
Знання	Знання теоретичних засад планування та прогнозування діяльності підприємства	
Вміння	Здатність проводити аналіз та порівняння планованих показників. Здатність щодо розрахунку прогнозних значень визначення критеріїв адекватності побудованого прогнозу	
Комунікація	Здатність ясно та недвозначно доносити власні висновки на основі науково обґрунтованого дослідження	
Автономність і відповідальність	Здатність до обґрунтування методу прогнозування при вирішенні професійних задач	
8	Здатність оптимізувати логістичну діяльність підприємства на основі теорій дослідження операцій, ефективності та управління елементами логістичних витрат	Тема 25. Логістика
Знання	Знання теоретичних та методичних основ логістики як фактора підвищення конкурентоспроможності фірми	
Вміння	Здатність проводити аналіз транспортних послуг. Здатність проводити розрахунок раціонального маршруту	
Комунікація	Вміння вести дискусію й презентувати результати досліджень	
Автономність і відповідальність	Володіння стійким позитивним відношенням до підвищення кваліфікації	

1	2	3
9	Здатність впроваджувати технології мерчандайзингу	Тема 26. Маркетинг, управління продажами
Знання	Знання методологічних основ упровадження технологій мерчандайзингу. Знання основних елементів комплексу мерчандайзингу	
Вміння	Здатність до впровадження технології мерчандайзингу. Здатність визначати проблемні ділянки при формуванні маркетингових служб на підприємствах	
Комунікація	Здатність до критики й самокритики	
Автономність і відповідальність	Здатність до творчого підходу у вирішенні професійних задач	

Змістовий модуль 1. Системна модель бізнесу

Тема 1. Економіка підприємства

Типове завдання

Завдання 1. Вартість основних виробничих фондів (ОВФ) підприємства на 01.01.2013 р. склала 28, 25 млн грн. Середньорічна норма амортизації – 15 %. Рух ОВФ протягом року наведено в табл. 1.1 [20].

Таблиця 1.1

Рух основних виробничих фондів за рік

Дата вводу (виводу)	Рух ОВФ, млн грн	
	Введено	Виведено
01.03	0,4	0,06
01.05	0,5	0,04
01.08	0,7	0,08
01.11	0,1	0,05
Усього	1,7	0,23

Визначити:

- середньорічну вартість ОВФ;
- суму амортизаційних відрахувань за рік;
- залишкову вартість на кінець року;
- коефіцієнти оновлення, вибуття і приросту ОВФ за рік.

Методичні рекомендації до виконання завдання 1

1. Визначити середньорічну вартість основних виробничих фондів ($C_{срг}$) за формулою:

$$ОВФ_{срг} = ОПФ_{н.р} + \left(\sum ОПФ_{вв} \times \frac{M_{вв}}{12} \right) - \left(\sum ОПФ_{вив} \times \frac{M_{вив}}{12} \right), \quad (1.1)$$

де $ОВФ_{н.р}$ – вартість основних виробничих фондів на початок року, грн;

$ОВФ_{вв}$ – вартість введених основних фондів за рік, грн;

$ОВФ_{вив}$ – вартість виведених основних фондів за рік, грн;

$M_{вв}$ – кількість місяців дії основних фондів;

$M_{вив}$ – кількість місяців бездії основних фондів;

$$C_{срг} = 28,25 + ((0,4 - 0,06) \times 10 / 12) + ((0,5 - 0,04) \times 8 / 12) + ((0,7 - 0,08) \times 5 / 12) + (0,1 - 0,08) \times 2 / 12 = 29,11 \text{ (млн грн)}.$$

2. Визначаємо суму річних амортизаційних відрахувань. Амортизаційні відрахування ($АО_n$) за звітний період n визначаються шляхом застосування норми амортизації до балансової вартості груп основних виробничих фондів на початок звітного періоду ($C_{бн}^{(n)}$).

Балансова вартість групи основних фондів на початок звітного періоду визначається за такою формулою:

$$ОВФ_{бн(n)} = ОВФ_{бн(n-1)} + ОВФ_{вв(n-1)} + З_{кап(n-1)} - ОВФ_{вив(n-1)} - АВ_{(n-1)}, \quad (1.2)$$

де $ОВФ_{бн(n)}$ – балансова вартість групи основних виробничих фондів на начало звітного періоду, грн;

$ОВФ_{бн(n-1)}$ – вартість групи основних виробничих фондів на початок періоду, що передує звітному, грн;

$ОВФ_{вв(n-1)} / ОПФ_{вив(n-1)}$ – вартість фондів, введених/виведених у періоді, що передує звітному;

$АВ_{(n-1)}$ – вартість амортизаційних відрахувань, нарахованих у періоді, що передує звітному.

Розраховуємо амортизаційні відрахування поквартально.

При річній нормі амортизації 15 % квартальна норма дорівнюватиме 3,75 %. Амортизація в першому кварталі розраховується шляхом засто-

сування квартальної норми амортизації до вартості на початок першого кварталу (на початок року):

$$\begin{aligned} \text{ОВФ}_{\text{бн}(1\text{кв})} &= 28,25 \text{ млн грн;} \\ \text{АВ}_{(1\text{ кв})} &= \text{ОВФ}_{\text{бн}(1\text{кв})} \times (3,75 / 100) = 28,25 \times 0,0375 \text{ млн грн.} \end{aligned}$$

Амортизація за другий квартал розраховується шляхом застосування квартальної норми амортизації до вартості ОВФ на початок другого кварталу ($\text{С}_{\text{бн}2\text{кв}}$).

Вартість ОВФ на початок другого кварталу розраховується за наведеною формулою:

$$\begin{aligned} \text{ОВФ}_{\text{бн}(2\text{кв})} &= \text{ОВФ}_{\text{бн}(1\text{кв})} + \text{ОВФ}_{\text{вв}(1\text{кв})} - \text{ОВФ}_{\text{виб}(1\text{кв})} - \text{АВ}_{(1\text{ кв})}, = \\ &= 28,25 + 0,4 - 0,06 - 1,06 = 27,53 \text{ млн грн;} \\ \text{АВ}_{(2\text{ кв})} &= 27,53 \times 0,0375 = 1,03 \text{ млн грн.} \end{aligned}$$

Аналогічно розраховуємо амортизаційні відрахування за третій і четвертий квартали:

$$\begin{aligned} \text{ОВФ}_{\text{бн}(3\text{кв})} &= \text{ОВФ}_{\text{бн}(2\text{кв})} + \text{ОВФ}_{\text{вв}(2\text{кв})} - \text{ОВФ}_{\text{виб}(2\text{кв})} - \text{АВ}_{(2\text{ кв})}, = \\ &= 27,53 + 0,5 - 0,04 - 1,03 = 26,96 \text{ млн грн;} \\ \text{АВ}_{(3\text{ кв})} &= 26,96 \times 0,0375 = 1,01 \text{ млн грн.} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ОВФ}_{\text{бн}(4\text{кв})} &= \text{ОВФ}_{\text{бн}(3\text{кв})} + \text{ОВФ}_{\text{вв}(3\text{кв})} - \text{ОВФ}_{\text{виб}(3\text{кв})} - \text{АВ}_{(3\text{ кв})}, = \\ &= 26,96 + 0,7 - 0,08 - 1,01 = 26,57 \text{ млн грн;} \\ \text{АВ}_{(4\text{ кв})} &= 26,57 \times 0,0375 = 1 \text{ млн грн.} \end{aligned}$$

Сума амортизаційних відрахувань за рік складає:

$$\text{АВ}_{\text{рік}} = \text{АВ}_{(1\text{ кв})} + \text{АВ}_{(2\text{ кв})} + \text{АВ}_{(3\text{ кв})} + \text{АВ}_{(4\text{ кв})}; \quad (1.3)$$

$$\text{АВ}_{\text{рік}} = 1,06 + 1,03 + 1,01 + 1 = 4,1 \text{ млн грн.}$$

3. Залишкова вартість може бути також визначена на основі даних річного обліку:

$$\begin{aligned} \text{ОВФ}_{\text{зал}} &= \text{ОВФ}_{\text{н.р}} + (\sum \text{ОВФ}_{\text{введ}}) - (\sum \text{ОВФ}_{\text{вив}}) - \text{АВ}_{\text{рік}} = 28,25 + 1,7 - 0,23 - 4,1 = \\ &= 25,62 \text{ млн грн.} \end{aligned}$$

4. Визначаємо коефіцієнти оновлення, вибуття і приросту основних фондів.

Коефіцієнт оновлення розраховується за формулою:

$$K_{\text{он}} = \frac{\text{ОВФ}_{\text{вв}}}{\text{ОВФ}_{\text{кр}}},$$

де $\text{ОВФ}_{\text{вв}}$ – вартість основних фондів, введених за рік;

$\text{ОВФ}_{\text{кр}}$ – вартість основних фондів на кінець року;

$$K_{\text{он}} = \frac{1,7}{29,72} = 0,0572,$$

тобто 5,72 % ОВФ оновились протягом року.

Коефіцієнт вибуття розраховується за формулою:

$$K_{\text{виб}} = \frac{\text{ОВФ}_{\text{виб}}}{\text{ОВФ}_{\text{кр}}}, \quad (1.5)$$

де $\text{ОВФ}_{\text{виб}}$ – вартість основних фондів, що вибули протягом року;

$$K_{\text{виб}} = \frac{0,23}{28,25} = 0,0081,$$

тобто 0,81 % ОВФ вибули протягом року.

Коефіцієнт приросту розраховується за формулою:

$$K_{\text{прир}} = \frac{(\text{ОВФ}_{\text{вв}} - \text{ОВФ}_{\text{вив}})}{\text{ОВФ}_{\text{кр}}}, \quad (1.6)$$

$$K_{\text{прир}} = \frac{(1,7 - 0,23)}{29,72} = 0,0495,$$

або 4,95 % від рівня на початок року.

Визначаємо вартість на кінець року ($\text{ОВФ}_{\text{кр}}$) за формулою:

$$\text{ОВФ}_{\text{к.г.}} = \text{ОВФ}_{\text{б.н.г.}} + (\text{ОВФ}_{\text{вв}}) - (\text{ОВФ}_{\text{вив}}) + Z_{\text{кап. рем.}}, \quad (1.7)$$

де $Z_{\text{кап. рем.}}$ – затрати на капітальний ремонт у звітному періоді.

Вартість на кінець року складе:

$$ОВФ_{к.р.} = 28,25 + 1,7 - 0,23 = 29,72 \text{ млн грн.}$$

Висновок: величина ОВФ збільшилася на 4,95 % за період, що аналізується, а їх оновлення склало 5,72 %.

Завдання 2. Відомі такі дані про стан основних виробничих фондів підприємства (табл. 1.2) [3].

Таблиця 1.2

Вихідні дані про стан основних виробничих фондів

Показники	Значення
Первісна вартість ОВФ, тис. грн	3 098
Сума зносу на початок звітної періоду, тис. грн	713
Вартість капітального ремонту за звітний період, тис. грн	433
Введено з 01.07 основних фондів на суму, тис. грн	1 098
Вибуло з 01.07 основних фондів на суму, тис. грн	308
Норма амортизації, %	5

Визначити:

- балансову (залишкову) вартість ОВФ на початок звітної року;
- вартість ОВФ на кінець звітної року;
- середньорічну вартість ОВФ;
- суму амортизаційних відрахувань(АВ) за рік;
- балансову (залишкову) вартість ОВФ на кінець звітної року.

Методичні рекомендації до виконання завдання 2

1. Визначаємо балансову (залишкову) вартість ОВФ на початок звітної року:

$$ОВФ_{бн(р)} = ОПФ_{перв} - I, \quad (1.8)$$

де $ОВФ_{бн(р)}$ – балансова вартість основних фондів на початок року, грн;

I – знос основних фондів на початок звітної року.

$$ОВФ_{бн(р)} = 3098 - 713 = 2385 \text{ тис. грн.}$$

2. Визначаємо вартість ОВФ на кінець року за формулою (1.7):

$$\text{ОВФ}_{\text{к.р.}} = 2385 + 1098 - 308 + 433 = 3608 \text{ тис. грн.}$$

3. Визначаємо середньорічну вартість ОВФ за формулою (1.1):

$$\text{ОВФ}_{\text{срг.}} = 2385 + \frac{1098 \times 6}{12} - \frac{308 \times 3}{12} = 2857 \text{ тис. грн.}$$

4. Визначаємо суму амортизаційних відрахувань за рік шляхом застосування норм амортизації до вартості ОВФ. Для обліку руху фондів протягом звітного періоду вона має бути скорегована на суму АВ, що нараховані на введені/виведені фонди за термін їх дії/бездіяльності:

$$\text{АВ}_{\text{рік}} = \text{АВ}_{\text{нр}} + \text{АВ}_{\text{введ}} - \text{АВ}_{\text{(вив)}}, \quad (1.9)$$

де $\text{АВ}_{\text{рік}}$ – сума річних амортизаційних відрахувань, грн;

$\text{АВ}_{\text{нр}}$ – сума амортизаційних відрахувань, що нараховується на основні фонди на початок звітного року, грн;

$\text{АВ}_{\text{введ}}$ – сума амортизаційних відрахувань, що нараховується на введені фонди (з моменту введення до кінця року), грн;

$\text{АВ}_{\text{(вив)}}$ – сума амортизаційних відрахувань, що нараховується на фонди, що вибули (з моменту вибуття до кінця року), грн.

$\text{АВ}_{\text{нр}}$ розраховуються за формулою:

$$\text{АВ}_{\text{нр}} = \text{ОВФ}_{\text{бнг}} \times \frac{N_{\text{а.рік}}}{100}, \quad (1.10)$$

де $N_{\text{а.рік}}$ – річна норма амортизації, %;

$$\text{АВ}_{\text{нр}} = 2385 \times 0,05 = 119,25 \text{ тис. грн.}$$

$\text{АВ}_{\text{введ}}(\text{АВ}_{\text{(вив)}})$ розраховується за формулою:

$$\text{АВ}_{\text{введ}}(\text{АВ}_{\text{(вив)}}) = \frac{\text{ОВФ}_{\text{вв}}(\text{ОВФ}_{\text{вив}}) \times K_{\text{кв}} \times N_{\text{а.кв}}}{100 \%}, \quad (1.11)$$

де $K_{\text{кв}}$ – кількість цілих кварталів дії/бездіяльності ОВФ із моменту введення/виведення до кінця року;

$N_{\text{а.кв}}$ – квартальна норма амортизації, %.

$$AB_{\text{введ}} = 1098 \times 2 \times 0,0125 = 27,45 \text{ тис. грн};$$

$$AB_{\text{(вив)}} = 308 \times 1 \times 0,0125 = 3,85 \text{ тис. грн.}$$

Річна сума амортизаційних відрахувань з урахуванням руху фондів складе:

$$AB_{\text{рік}} = 119,25 + 27,45 - 3,85 = 142,85 \text{ тис. грн.}$$

У даному завданні $AB_{\text{рік}}$ може бути розраховано простіше – шляхом застосування річної норми амортизації до середньорічної вартості ОВФ:

$$AB_{\text{рік}} = 2857 \times 0,05 = 142,85 \text{ тис. грн.}$$

5. Визначаємо залишкову вартість основних фондів на кінець року $ОВФ_{\text{зал.к.г.}}$ за формулою:

$$\begin{aligned} ОВФ_{\text{зал.к.р.}} &= ОВФ_{\text{перв}} - I + ОВФ_{\text{вв}} - ОВФ_{\text{вив}} + Z_{\text{кап.рем.}} - AB_{\text{рік}} = \\ &= 3608 - 142,85 = 3\,465,15 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

Висновок: балансова вартість на кінець року зросла проти вартості ОВФ на початок року.

Завдання 3. Середньорічна вартість ОВФ у звітному періоді склала 2 500 тис. грн, об'єм реалізованої продукції – 950 тис. т, оптова ціна за 1 т – 3 грн. За планом передбачено підняти випуск продукції на 10 %. Визначити розмір фондівіддачі у звітному і плановому періодах.

Методичні рекомендації до виконання завдання 3

1. Визначаємо об'єм продукції за звітний період:

$$V_{\text{рік.зв}} = 950\,000 \times 3 = 2\,850\,000 \text{ грн.}$$

2. Визначаємо фондівіддачу за формулою ($\Phi_{\text{від}}$):

$$\Phi_{\text{від}} = \frac{V_{\text{рік.}}}{ОВФ_{\text{срг}}}, \quad (1.12)$$

де $V_{\text{рік.}}$ – річний об'єм випуску продукції, грн;

$ОВФ_{\text{срг}}$ – середньорічна вартість ОВФ, грн.

Фондовіддача у звітному періоді складе:

$$\Phi_{\text{від}} = \frac{2\,850\,000}{2\,500\,000} = 1,14 \text{ грн.}$$

Визначаємо об'єм виробництва у плановому періоді:

$$V_{\text{рік.пл.}} = 950\,000 \times 3 \times 1,1 = 3\,135\,000 \text{ грн.}$$

3. Визначаємо фондовіддачу в плановому періоді:

$$\Phi_{\text{від.пл.}} = \frac{3\,135\,000}{2\,500\,000} = 1,25 \text{ грн.}$$

Висновок: проведений розрахунок показав, що збільшення обсягу випуску продукції у плановому періоді на 10 % приведе до підвищення показника фондовіддачі на 0,11 грн.

Завдання для самостійного опрацювання [20]

Завдання 4. Визначити суму амортизаційних відрахувань за рік, залишкову вартість основних виробничих фондів на кінець року і показники руху ОВФ, якщо їх первинна вартість складає 2 116 тис. грн, а знос на початок року дорівнює 27 %. З 1 липня в експлуатацію введені нові ОВФ на суму 372 тис. грн. Середньорічна норма амортизації – 15 %.

Завдання 5. Визначити первинну, відновлену і залишкову вартість деревообробного верстата, якщо відомі такі дані: новий верстат був придбаний у 2008 році. Його ціна складала 5,38 тис. грн, доставка і монтаж – 0,48 тис. грн, а витрати на пуск-налагодження – 0,03 тис. грн. Верстат експлуатувався 5 років при нормі амортизації 25 %. У 2013 році оптова ціна такого верстата складала 4,27 тис. грн, а розцінки на транспортування, монтаж, пуск-налагодження – 0,51 тис. грн і 0,01 тис. грн відповідно. Витрати на капітальний ремонт і модернізацію верстата у 2010 році склали 0,86 тис. грн, у 2011 році – 1, 11 тис. грн.

Завдання 6. Визначити середньорічну вартість основних фондів (ОФ), фондовіддачу та норму амортизації в плановому році для заводів

і в цілому для об'єднання. До складу виробничого об'єднання входить два заводи. Вартість основних фондів на 1 січня базового року на заводі № 1 – 65 000 грн, на заводі № 2 – 48 000 грн. Усього по об'єднанню – 113 000 грн. Введено в експлуатацію ОФ на заводі № 1 – 8 000 грн, на заводі № 2 – 4 000 грн. Загалом по об'єднанню – 12 000 грн. Вибуло в базовому році на заводі № 1 – на 1 000 грн, на заводі № 2 – на 0,5 тис. грн, у сумі по об'єднанню – 2 000 грн.

Залишкова вартість ОФ у плановому році на заводі № 1 склала – 1 000 грн, на заводі № 2 – 0,6 тис. грн, у сумі по об'єднанню – 1,6 тис. грн. Об'єм виробленої товарної продукції в плановому році на заводі № 1 – 146,142 тис. грн, на заводі № 2 – 109,23 тис. грн. У сумі – 255,65 тис. грн. Термін служби ОФ на заводах – 12 років. Нові ОФ вводилися на всіх заводах у травні – на 15 %, у липні – на 30 %, у вересні – на 35 %, у листопаді – на 20 %. Вибуло у червні – на 40 %, у жовтні – на 60 %.

Завдання 7. Визначити середньорічну вартість основних фондів (ОФ), фондівіддачу і норму амортизації у звітному році для підприємства. Вартість основних фондів на 1 січня складає 50 000 грн, введено в базовому році – 10 000 грн, вибуло – 1 000 грн. Введено ОФ у звітному році – 2 000 грн, вибуло – 4 000 грн. Введено у березні – 5 %, у травні – 10 %, у вересні – 30 %, у листопаді – 55 %. Вибуло у лютому – 20 %, у квітні – 20 %, в червні – 25 %, у серпні – 25 %, у жовтні – 10 %. Ліквідаційна вартість ОФ складає 23 000 грн. Термін служби ОФ – 10 років. Об'єм товарної продукції, тобто об'єм виробництва, – 232 000 грн.

Завдання 8. Визначити загальний коефіцієнт зносу верстата, введеного в дію в 2009 році, якщо його початкова вартість становить 30 тис. грн, вартість чергового капітального ремонту – 12 тис. грн, середньорічний приріст продуктивності праці в країні – 4 %.

Завдання 9. Визначити середньорічну вартість ОФ, фондомісткість, коефіцієнт вибуття й оновлення. Випуск товарної продукції – 100 тис. грн. Вартість ОФ на початок року – 200 тис. грн. Введено ОФ протягом року: у 1 кварталі – 10 тис. грн, у 3 кварталі – 10 тис. грн, у 4 кв. – 20 тис. грн. Вибуло протягом року: у 1 кв. – 10 тис. грн, у 2 кв. – 10 тис. грн, у 3 кв. – 15 тис. грн.

Завдання 10. Визначити норму амортизації на ренновацію (оновлення ОФ, балансову, залишкову і ліквідаційну вартість устаткування, знос за період експлуатації).

Оптова ціна підприємства-виробника становить 6 тис. грн, вартість транспортного монтажу і налагодження – 13 % від оптової ціни, кількість років експлуатації і нормативний термін служби – 4 і 10 років відповідно. Маса металічної частини устаткування – 3 т. Ціна 1 т металу – 1 800 грн. Основна зарплата працівників, що брали участь у демонтажі, – 120 грн. Витрати матеріалу на демонтаж – 1 200 грн. Витрати допоміжного матеріалу на демонтаж на 1 т – 5 % від вартості металобрухту.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Як характеризується склад і структура основних фондів?
2. Яке призначення класифікації основних фондів?
3. Які існують види оцінок основних фондів?
4. Які є методи переоцінки основних фондів?
5. Які існують показники використання основних фондів?
6. Які є резерви підвищення ефективності використання основних фондів?

Тема 2. Управління підприємствами

Типове завдання

Завдання 1. На підприємстві 32 структурних підрозділи, а відповідно до типової структури і нормативних умов їх формування (за чисельністю тих, що працюють) їх повинно бути не більше 24. Фактична чисельність працівників апарату управління складає 210 при нормативній чисельності 170. Обчислити коефіцієнт економічності апарату управління.

Методичні рекомендації до виконання 1

Коефіцієнт економічності апарату управління розраховується за формулою:

$$K_{\text{ек.упр}} = \frac{П_{\text{н}}}{П_{\text{з.ф.}}} \times \frac{Ч_{\text{н}}}{Ч_{\text{ф}}}, \quad (2.1)$$

де $П_{\text{н}}$ – нормативна кількість структурних підрозділів;

$П_{\text{з.ф.}}$ – загальна фактична кількість структурних підрозділів;

$Ч_{\text{н}}$ – нормативна чисельність робітників, осіб;

$Ч_{\text{ф}}$ – фактична чисельність робітників, осіб.

При $Ч_{\text{ф}} \leq Ч_{\text{н}}$ їх відношення приймається рівним 1.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання 2. Зробити порівняльний аналіз економічності управління в різних цехах підприємства. Вихідні дані наведені в табл. 2.1 [14].

Як допоміжні показники економічності управління на підприємствах і в цехах можуть використовуватися такі показники, як питома вага чисельності управлінського персоналу в загальній чисельності тих, які працюють; кількість робітників, що припадає на одного працівника управління; питома вага фонду заробітної плати управлінського персоналу в загальному фонді заробітної плати всіх працюючих.

Таблиця 2.1

Вихідні дані

Цехи	Середньорічна чисельність робітників		Річний фонд заробітної плати (тис. грн)	
	Усього	У тому числі управлінський персонал	Усього	У тому числі управлінський персонал
1	220	26	286	51,5
2	640	42	768	76,8
3	70	14	98	20,3

У даному завданні на підставі розрахунку цих показників порівнюється економічність управління в різних цехах підприємства. У той же час треба мати на увазі, що вживання вказаних показників справедливе лише в тому випадку, якщо порівнюються однотипні підрозділи підприємства. Інакше можна дійти до неправильних висновків.

Завдання 3. Загальна чисельність інженерно-технічних працівників і службовців на підприємстві складає 320 осіб, із них у заводоуправлінні працює 180 осіб. Визначити міру централізації управлінських функцій на підприємстві. Порогове значення міри централізації дорівнює 0,8. Зробити відповідні висновки.

Завдання 4. З метою ефективного управління на підприємстві необхідно розрахувати планову чисельність працівників за професіями на основі таких даних: виробнича програма підприємства складає 60 тис. шт. на рік.

Трудомісткість виконання окремих видів робіт на один виріб складає: токарні роботи – 10 нормо-годин; свердлувальні роботи – 17 нормо-годин; фрезерувальні роботи – 8 нормо-годин; шліфувальні роботи – 6 нормо-годин; складальні роботи – 16 нормо-годин. Середній відсоток виконання норм складає 104 %, а річний дійсний фонд робочого часу одного робітника – 1 780 годин.

Ситуаційне завдання 5. Основна продукція підприємства випускається вже 10 років, але попит залишається стабільним і підстав турбуватися на найближчі 1 – 2 роки немає.

Питання: Чи слід переходити до випуску нової моделі, яка вже пройшла випробування і готова до запуску в серію?

Ситуаційне завдання 6. Фірма, що діє в галузі, де, окрім неї, є інші крупні компанії, планує купити на аукціоні підприємство, що випускає 10 % продукції галузі. Останні три компанії прагнуть того ж.

Питання:

1. Яка має бути стратегія відносно до конкурентів?
2. Які ситуаційні рішення слід передбачити?
3. У який момент необхідно приводити їх у рух?

Ситуаційне завдання 7. Щоб перемогти в конкурентній боротьбі, фірма розробила нову стратегію.

Питання: Чи може вона реалізувати її, орієнтуючись на існуючий потенціал?

Ситуаційне завдання 8. Конструкторське бюро одного з акціонерних підприємств міста розробило і довело до серійного виробництва виріб, необхідний галузі. Доопрацювання досліджуваного зразка до серії здійснювалося в стислі терміни, кінцевий виріб отримали вищої якості і конкурентоспроможним. Він склав 80 % усієї продукції, що випускалася підприємством. Виробництво було добре налагоджене і підприємство постійно виконувало замовлення. Головний інженер віддав розпорядження про те, щоб не проводити жодних змін, удосконалень за даним виробом, робочі параметри не змінювати, внаслідок чого 5 років конструктори займалися лише вдосконаленням упаковки. За цей час на іншому підприємстві розробляли аналогічні вироби, але з покращеними експлуатаційними характеристиками. У результаті на першому заводі продукцію вимушені були зняти з виробництва і підприємство стало перебудовуватися на випуск іншого виробу. Перебудова проходила дуже важко і підприємство протягом багатьох місяців не мало можливості виходу на задану програму.

Питання:

1. Чи доцільно було знімати з виробництва один виріб і замінювати його іншим?
2. Як слід було діяти в даній ситуації керівництву першого підприємства?
3. Які б ви вжили заходи, перш ніж здійснити перехід з виробництва одного виробу на інший? Охарактеризуйте позицію головного інженера.
4. Стосовно викладеної ситуації дайте характеристику стратегічного менеджменту на першому і другому підприємствах.
5. Які конкурентні переваги має друге підприємство перед першим і чому?

Запитання для самостійного опрацювання

1. Що відносять до організаційних ресурсів підприємства?
2. Які існують сильні і слабкі сторони діяльності підприємства?
3. Які причини зумовлюють невідповідність діяльності підприємств вимогам навколишнього середовища і які є шляхи їх подолання?

Тема 3. Загальний менеджмент: функції та методи управління

Теми, які будуть розглядатися на семінарі [14]:

1. Основні функції менеджера в організації.
2. Методи управління в організації.
3. Режим праці і відпочинку менеджера.
4. Особистісні якості менеджера.
5. Делегування повноважень.
6. Поняття і сутність організації: базові моделі організацій та управління в них.
7. Переваги і недоліки різних типів організаційних структур.
8. Основні функції управління та їх характеристика.

Тема 4. Процеси прийняття рішення і управління

Типове завдання

Завдання 1. Керівництво деякої компанії вирішує, чи створювати для випуску нової продукції крупне виробництво, мале підприємство або продати патент іншій фірмі. Розмір виграшу, який компанія може отримати, залежить від сприятливого або несприятливого стану ринку (табл. 4.1). Вірогідність сприятливого і несприятливого станів економічного середовища дорівнює 0,5.

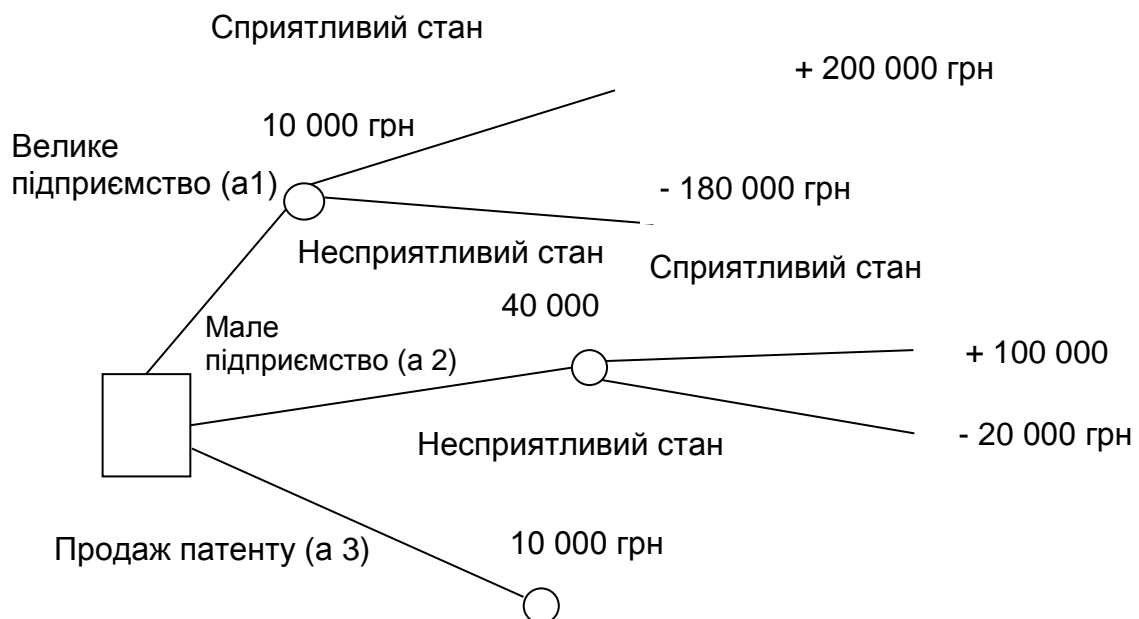
На основі даної таблиці виграшів (втрат) необхідно побудувати дерево рішень і на його підставі прийняти ефективне управлінське рішення.

Розмір виграшу, який компанія може отримати залежно від сприятливого чи несприятливого стану ринку

№ стратегії	Дії компанії	Виграш при стані економічного середовища, тис. грн	
		сприятливий	несприятливий
1	Будівництво великого підприємства (а1)	200 000	- 180 000
2	Будівництво малого підприємства (а2)	100 000	- 20 000
3	Продаж патента (а3)	10 000	10 000

Методичні рекомендації до виконання завдання 1

Дерево рішень становить задачу вибору раціонального рішення як послідовність альтернатив, кожна з яких відображається розгалуженням дерева. Виділяють два типи розгалужень дерева рішень. Вилка рішення – це розгалуження, що відображає альтернативу, де рішення приймає суб'єкт. Вилка шансу – це розгалуження, відповідне альтернативі, де шанс вибирає результат. Зазвичай вилку рішення графічно подають у вигляді невеликого квадрата, а вилку шансу – у вигляді точки. На рис. 4.1 подано дерево рішень для цього завдання.

Рис. 4.1. Дерево прийняття рішення

Побудувавши таке дерево рішень, можна легко визначити ту гілку, яку обере фірма, щоб максимізувати очікуваний додатковий прибуток. Завдання вирішується методом зворотної індукції, починаючи з правого кінця дерева рішень. На першому кроці обчислюється очікуваний прибуток у вилці шансу. Оскільки з вірогідністю 0,5 шанс обире гілку, що веде до прибутку 200 000 грн, а з вірогідністю рівною 0,5, шанс може вибрати гілку, що веде до збитку в розмірі 180 000 грн, то очікуваний прибуток у верхній вилці шансу дорівнюватиме:

$$0,5 (200\ 000) + 0,5 (- 180\ 000) = 10\ 000 \text{ грн};$$

для другої вилки шансу математичне очікування доходу = $0,5 \times 100\ 000 + 0,5 \times (- 20\ 000) = 40\ 000$ тис. грн;

для третьої вилки шансу математичне очікування доходу = 10 000 грн.

Висновок: найдоцільніше вибрати стратегію а2, тобто будувати мале підприємство, а гілки (стратегії) а1 і а3 дерева рішень можна відкинути. Середній очікуваний дохід найкращого рішення рівний 40 000 тис. грн. Слід зазначити, що наявність стану з вірогідністю 50 % невдачі і 50 % успіху на практиці часто означає, що дійсна вірогідність гравцеві швидше за все невідома і він всього лише приймає таку гіпотезу (так зване припущення fifty-fifty – п'ятдесят на п'ятдесят).

Завдання 2. Менеджер рекламного відділу повинен прийняти одне з двох рішень: приймати або не приймати нову етикетку для продукту, що виробляє фірма. У цьому випадку вибір здійснюється між двома альтернативами: приймати нову етикетку для продукту або залишити стару. Менеджер не знає напевно, чи є нова етикетка насправді кращою за стару. Якщо нова етикетка є кращою за стару – то фірма збільшить прибуток на 450 000 грн, а якщо ні – то фірма втратить 120 000 грн. Передбачимо також, що менеджер вважає, що у випадку, якщо фірма приймає нову етикетку, то з вірогідністю 0,5 нова етикетка виявиться кращою за стару і з вірогідністю 0,5 – нова етикетка виявиться гіршою. Завдання вибору рішення треба звести до побудови дерева рішень.

Завдання 3. Рада директорів АТ постановила організувати виробництво шпалерного паперу нового вигляду. Виходячи з цього, необхідно вирішити, яких розмірів повинно бути це виробництво і яку стратегію необхідно вибрати, щоб задовольнити попит споживачів. При розгляді потрібно виходити з таких можливих альтернатив:

побудувати цех для виготовлення достатньої кількості паперу, щоб задовольнити високий попит при роботі в одну зміну. Якщо ж попит буде середній, то очікуваний прибуток може скласти 800 тис. грн, а при низькому попиті – 400 тис. грн;

побудувати цех, що задовольняє середній попит при роботі в одну зміну. Це забезпечує прибуток у розмірі 1 млн грн. При такому розмірі цеху високий попит може бути покритий за рахунок переходу на роботу у дві зміни, але друга зміна є менш продуктивною і більш витратною. Прибуток склав би в цьому випадку 1,1 млн грн. При низькому попиті прибуток може скласти 500 тис. грн;

побудувати цех для задоволення низького попиту при роботі в одну зміну. При цьому друга зміна може бути введена для задоволення та може забезпечити прибуток у розмірі 1 млн грн, середній попит – у розмірі 900 тис. грн, а низький – 600 тис. грн. Визначено, що вірогідність появи високого, середнього і низького попиту складає відповідно 0,25; 0,45; 0,3.

Завдання 4. Прийняти ефективне управлінське рішення, встановивши доцільність інвестицій у будівництво нового заводу за показниками абсолютної ефективності, якщо відомі такі дані (табл. 4.2). Нормативний коефіцієнт ефективності $E_n = 0,154$.

Таблиця 4.2

Вихідні дані

Показники	Значення
Обсяг випуску продукції в натуральних одиницях, тис. грн	100
Оптова ціна виробу, грн	200
Собівартість виробу, грн	160
Обсяг капітальних вкладень, млн грн	14
Вартість виробничих фондів, млн грн	12,5

Завдання 5. Розрахувати за даними, наведеними в табл. 4.3, абсолютну економічну ефективність капітальних вкладень в електронну промисловість і визначити їх економічну доцільність, якщо в електронній промисловості $E_n = 0,2$.

Таблиця 4.3

Вихідні дані

Показники	Сума
Обсяг капітальних вкладень у галузь на 2004 – 2010 млн грн	3 000
Обсяг чистої продукції, млн грн	
за 2004 – 2007 рр.	1 000
за 2008 – 2010 рр.	1 540

Запитання для самостійного опрацювання

1. Які є сіткові моделі й методи в практиці управлінської діяльності?
2. Які існують критерії оптимізації й обмежень при обґрунтуванні управлінських рішень?

Тема 5. Маркетинг: система маркетингу на підприємстві, методи дослідження ринку, маркетингове планування

Завдання 1. Використовуючи показники, що характеризують рівень розвитку мікрорайонів (табл. 5.1), визначити сумарний показник рівня розвитку кожного мікрорайону, який є характеристикою його привабливості з погляду розміщення підприємства, що надає Інтернет-послуги [16].

Методичні рекомендації до виконання завдання 1

1. Складаємо матрицю оцінки мікрорайонів за такою формулою:

$$R = [R_i^Q; R_i^{TQ}; R_i^{CTQ}; R_i^R; R_i^Y;], \quad (5.1)$$

Таблиця 5.1

Вихідні дані

Найменування показника	Умовне позначення	Одиниця виміру	Мікрорайони					
			4	5	6	7	8	9
Ємність мікрорайону	R_i^Q	тис. год	2 300	3 450	3 570	4 530	5 430	4 320
Кількість потенційних покупців у зоні впливу	R_i^{TQ}	осіб	3 360	4 290	1 780	2 350	3 460	2 580
Потік перехожих	R_i^{CTQ}	осіб/год	42	28	24	18	27	16

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Вартість покупки/оренди приміщення	R_i^R	грн/кв.м	535	450	500	3 375	485	275
Кількість конкурентів у мікрорайоні	R_i^Y	шт.	1	1	0	1	1	4

$$\text{Тобто } R = \begin{pmatrix} \begin{pmatrix} 2360 & 360 & 42 & 535 & 1 \\ 3450 & 4290 & 28 & 450 & 1 \\ 3570 & 1780 & 24 & 500 & 0 \\ 4350 & 2350 & 18 & 375 & 1 \\ 5430 & 3460 & 27 & 485 & 1 \\ 4320 & 2580 & 16 & 275 & 4 \end{pmatrix} \end{pmatrix}.$$

2. Оскільки показники мають різну розмірність, то приводимо цю матрицю до безрозмірного стандартизованого вигляду:

$$r = [r_i^Q; r_i^{TQ}; r_i^{CTQ}; r_i^R; r_i^Y], \quad (5.2)$$

$$\text{де } r_i = \frac{R_i}{\bar{R}}, \quad (5.3)$$

тобто $\bar{R}_i^Q = (2\,360 + 3\,450 + 3\,570 + 4\,530 + 5\,430 + 4\,320) / 6 = 3\,943$ тис. год.

Аналогічно для інших показників:

$\bar{R}_i^{TQ} = 2470$, $\bar{R}_i^{CTQ} = 25,8$, $\bar{R}_i^R = 436,7$, $\bar{R}_i^Y = 1,33$. Звідси маємо:

$$r = \begin{pmatrix} \begin{pmatrix} 0,6 & 0,15 & 1,63 & 1,23 & 0,75 \\ 0,87 & 1,74 & 1,09 & 1,03 & 0,75 \\ 0,91 & 0,72 & 0,93 & 1,14 & 0 \\ 1,15 & 0,95 & 0,7 & 0,86 & 0,75 \\ 1,38 & 1,4 & 1,05 & 1,11 & 0,75 \\ 1,1 & 1,04 & 0,62 & 0,63 & 3,01 \end{pmatrix} \end{pmatrix}.$$

3. Складаємо матрицю-еталон оцінки мікрорайону, де O – краще значення по стовпцях:

$$r_o = [r_o^Q; r_o^{TQ}; r_o^{CTQ}; r_o^R; r_o^Y]; \quad (5.4)$$

тобто маємо $r_o = [1,38; 1,74; 1,63; 0,63; 0;]$.

4. Розраховуємо багатовимірну евклідову відстань від еталона до кожного досліджуваного об'єкта, а також середнє значення евклідової відстані від усіх об'єктів до еталона за формулами:

$$l_i^r = \sqrt{\left[(r_i^Q - r_o^Q)^2 + (r_i^{TQ} - r_o^{TQ})^2 + (r_i^{CTQ} - r_o^{CTQ})^2 + (r_i^R - r_o^R)^2 + (r_i^Y - r_o^Y)^2 \right]}; \quad (5.5)$$

Маємо:

$$l_1^r = \sqrt{\left[(0,6-1,38)^2 + (0,15-1,74)^2 + (1,63-1,63)^2 + (1,23-0,63)^2 + (0,75-0)^2 \right]} = 1,38.$$

Аналогічно отримуємо:

$$l_2^r = 1,25; l_3^r = 1,39; l_4^r = 1,47; l_5^r = 1,23; l_6^r = 1,97.$$

5. Знаходимо середнє значення за формулою:

$$\bar{L}_i^r = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N L_i^r, \quad (5.6)$$

де N – кількість мікрорайонів, щодо яких розглядається ймовірність розміщення підприємства.

$$\text{Маємо: } \bar{L}_i^r = \frac{1}{6} (1,38 + 1,25 + 1,39 + 1,47 + 1,23 + 1,97) = 1,45.$$

6. Розраховуємо показник рівня розвитку мікрорайону, який є характеристикою його привабливості з погляду розміщення підприємства, що надає Інтернет-послуги:

$$r_i^r = 1 - \frac{l_i^r}{\bar{L}_r + 2d_r}; \quad (5.7)$$

$$d_r = \frac{1}{N} \sqrt{\sum_{i=1}^N (l_i^r - \bar{L}_r)^2}. \quad (5.8)$$

Маємо:

$$d_r = \frac{1}{6} \sqrt{\sum_{i=1}^6 (1,38-1,45)^2 + (1,25-1,45)^2 + (1,39-1,45)^2 + (1,47-1,45)^2 + (1,23-1,45)^2 + (1,97-1,45)^2} = 0,13.$$

Звідси рівень розвитку для кожного мікрорайону буде дорівнювати:

$$r_1^r = 1 - 1,38 / (1,45 + 2 \times 0,13) = 0,19;$$

$$r_2^r = 0,27; r_3^r = 0,187; r_4^r = 0,14; r_5^r = 0,28; r_6^r = 0;$$

Висновок: найбільш привабливим для розміщення підприємства з точки зору маркетингу є п'ятий мікрорайон.

Завдання 2. Провівши опитування респондентів, необхідно зробити сегментацію ринку ручок фірми BESFA, визначити цільові ринки для виробника, проставивши відповідний відсоток переваги вигляду ручки категоріям населення з різним рівнем доходу (табл. 5.2). Над головною діагоналлю у відповідній клітинці – % населення віком 6 – 25 років, який віддав перевагу ручкам, під головною діагоналлю – понад 25 років.

Таблиця 5.2

Сегментація ринку ручок

Вид товару \ Дохід	Кулькові	Гелеві	Чорнильні	Ручки, що стираються
Низький				
Середній				
Високий				

Завдання 3. Розробіть анкету, необхідну для вивчення ринку ручок фірми BESFA (мінімаркетингове дослідження), що складається з 10 закритих і відкритих запитань.

Завдання 4. У розгорнутому вигляді заповнити табл. 5. 3, яка стосується вивчення ринку товару – "ручки".

Характеристика товару "ручка"

Показник	Характеристика показника
Цільове призначення товару	
Сфера застосування	
Товари-субститути	
Мініреклама, за допомогою якої можна позиціонувати товар	
Умови ефективного застосування товару	
Додаткова потреба, яку задовольняє даний товар	
Стадія розвитку, на якій знаходиться товар	
Нові товари, розвиток і розширення виробництва яких призведе до зникнення досліджуваного товару	

Завдання 4. Використовуючи дані про ціну й обсяг продажу товару в середньому за добу, штук (табл. 5.4), необхідно:

- побудувати графік залежності обсягу продаж від ціни та зробити його аналіз;
- скласти математичну модель залежності обсягу продаж від ціни, використовуючи метод найменших квадратів;
- оцінити тісноту зв'язку між показниками;
- розрахувати коефіцієнт еластичності та на його основі зробити висновок щодо еластичності попиту на товар.

Вихідні дані

№	Ціна товару, грн	Обсяг продажу товару в середньому за добу, штук
1	2	3
1	3	40
2	3,05	45
3	3,1	38
4	3,15	34
5	3,20	30

1	2	3
6	3,25	28
7	3,30	25
8	3,35	23
9	3,40	20
10	3,45	20
11	3,5	12

Запитання для самостійного опрацювання

1. У чому полягає сутність експерименту як засобу маркетингового дослідження?
2. Що таке процес планування вибіркового дослідження?
3. Що таке процес аналізу даних маркетингового дослідження та які його складові?
4. Які є методи статистичного аналізу маркетингової інформації?

Тема 6. Стратегічний менеджмент: модель, стратегії, технології стратегічного планування

Питання для семінару [1; 14].

1. Етапи еволюціонування стратегічного менеджменту в Україні.
2. Сучасні концепції в менеджменті.
3. Завдання, що були покладені на стратегічний менеджмент у пост-індустріальну епоху.
4. Особливості інтеграційного, динамічного, процесного та ситуаційного підходів до стратегічного менеджменту.
5. Підходи до формування місії організації.
6. Сутність методу "дерево цілей".
7. Методологія та логіка стратегічного планування.

Тема 7. Управління змінами: парадигми і стратегія управління змінами, опір змінами

Питання для семінару [11]:

1. Методичні підходи до визначення характеру змін.
2. Дослідження змін та розробка заходів щодо їх діагностики.
3. Сутність управління персоналом.
4. Типи кадрової політики, що існують на підприємствах.
5. Етапи підбору персоналу.
6. Сутність теорії мотивації.
7. Зміст поняття "соціальне партнерство".
8. Структура мотивації на підприємствах.

Змістовий модуль 2. Економічне управління підприємством

Тема 8. Бізнес-планування: розробка бізнес-плану, джерела інвестицій

Методичні рекомендації до виконання завдань

У процесі бізнес-планування виникає необхідність визначення: беззбиткового обсягу продажів підприємства, при якому забезпечується повне відшкодування постійних витрат підприємства; обсягу продажів, при якому підприємство гарантовано отримує необхідну суму прибутку; зони фінансової безпеки підприємства (запасу фінансової стійкості) [8; 9].

Для вирішення цих завдань використовуються графічний і аналітичний методи розрахунку. Сутність перерахованих методів полягає в такому. Графік залежності між прибутком, обсягом реалізації продукції та собівартістю має вигляд, який подано на рис. 8.1. Тобто лінія витрат (повної собівартості продукції) при наявності постійних і змінних витрат може бути наведена рівнянням першого ступеня: $Y = a + v \times x$.

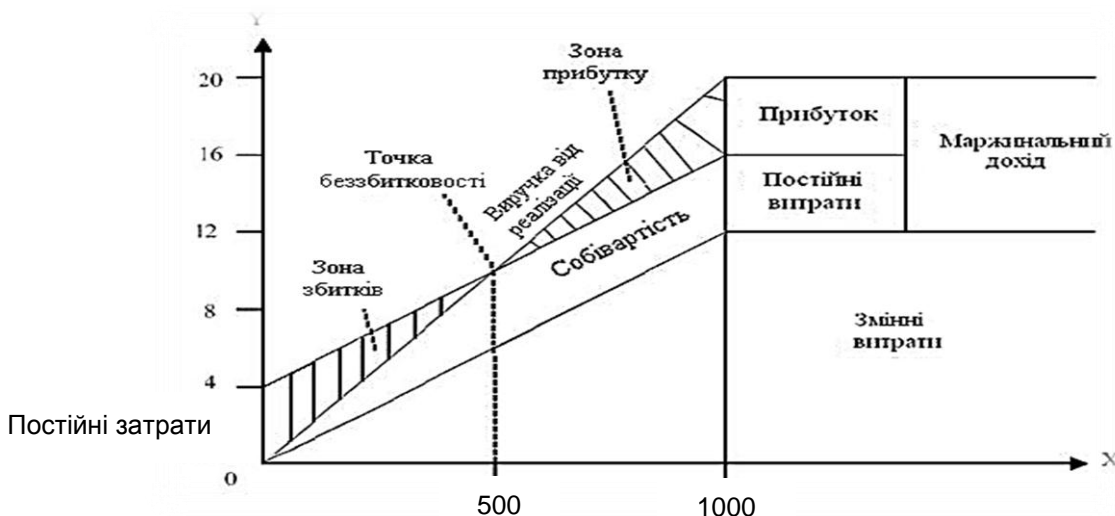

Рис. 8.1. Графік залежності прибутку від собівартості та виручки від реалізації продукції

Умовні позначення:

T – точка беззбиткового обсягу реалізації продукції (межа рентабельності, точка рівноваги, критичний обсяг продажів);

D_M – маржинальний дохід (загальна сума);

D_y – питома вага маржинального доходу у виторгу від реалізації продукції;

D_c – ставка маржинального доходу в ціні за одиницю продукції;

C – ціна одиниці продукції;

H – постійні витрати;

P_n – змінні витрати;

BP – виторг від реалізації продукції;

K – кількість реалізованої продукції;

V – питома вага змінних витрат.

Формула розрахунку маржинального доходу, як можна побачити з графіка (рис. 8.1), має вигляд:

$$D_m = \Pi + H = BP - P_n . \quad (8.1)$$

З графіка на рис. 8.1 можливо написати таку пропорцію:

$$T/H = BP/D_m , \quad (8.2)$$

звідки
$$T = \frac{H \times BP}{D_m} . \quad (8.3)$$

Якщо змінити максимальний обсяг реалізації продукції в грошовому вимірі (BP) на відповідний обсяг реалізації в натуральних одиницях (K), то можливо розрахувати беззбитковий обсяг реалізації продукції в натуральному вимірі:

$$T = \frac{H \times K}{D_m} . \quad (8.4)$$

Для визначення зони фінансової безпеки роботи підприємства аналітичним методом використовуємо формулу:

$$ЗБ = \frac{BP - T}{BP} . \quad (8.5)$$

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання 1. Вихідні дані: виробнича потужність підприємства розрахована на випуск 1 000 виробів, які продаються за ціною 20 тис. грн. Все, що виробляється, без залишку реалізується покупцям, незаверше-

ного виробництва і залишків готової продукції на складі немає. Таким чином, обсяг виробництва продукції дорівнює обсягу продажів (виторгу), тобто 20 млн грн. Постійні витрати (амортизація, адміністративні витрати та інші) складають 4 млн грн. Змінні витрати на одиницю продукції – 12 тис. грн. Розрахувати: беззбитковий обсяг виробництва на підприємстві, при якому забезпечується повне відшкодування постійних витрат підприємства; обсяг продажів, при якому підприємство гарантовано отримує необхідну суму прибутку; зону фінансової безпеки підприємства.

Завдання 2. Використовуючи результати діяльності підприємства (табл. 8.1), розрахувати: маржинальний дохід підприємства та його питому вагу в доході від реалізації продукції (робіт, послуг); критичний об'єм продаж у вартісному вираженні; запас фінансової стійкості в абсолютному вираженні та відсотках. Порівняти отримані дані у звітному періоді з базисним. Зробити висновки.

Таблиця 8.1

Результати діяльності підприємства

Показники	Базисний період	Звітний період
Дохід від реалізації продукції (робіт, послуг), тис. грн	8 000	13 155
Прибуток від продажів, тис. грн	1 747,5	2 795
Змінні витрати, тис. грн	5 402,5	9 197,5
Постійні витрати, тис. грн	850	1 162,5
Сумарні витрати, тис. грн	6 252,5	10 360

Завдання 3. Фірма виробляє один вид продукції, ціна якого складає 500 грн за одиницю. Змінні витрати на одиницю продукції становлять 200 грн, загальні постійні витрати – 24 000 грн. Необхідно визначити точку беззбитковості в грошовому і натуральному показниках, запас фінансової стійкості фірми, якщо обсяг продажу складає 50 тис. грн.

Завдання 4. Необхідно визначити обсяг продажів товару, при якому підприємство буде отримувати гарантований валовий дохід у розмірі 150 тис. грн. При цьому умовно-постійні витрати складають – 30 тис. грн, змінні витрати на одиницю продукції – 45 грн, ціна одиниці продукції – 60 грн.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Функції та види бізнес-планування.
2. Західні методики з розробки бізнес-планів, які набули поширення в Україні.

Тема 9. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства

Методичні рекомендації до виконання завдань

Законом України від 22.12.2011 р. № 4212-IV "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" визначено поняття незадовільної структури балансу, яка характеризується таким станом майна і зобов'язань боржника, коли за рахунок майна не може бути забезпечено своєчасне виконання зобов'язань перед кредиторами у зв'язку з недостатньою мірою ліквідності боржника.

Показниками для оцінки незадовільної структури балансу є [8; 9; 12; 13]:

- коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{пот}}$);
- наявність або відсутність власних обігових коштів (ВК);
- коефіцієнт оновлення (втрати) платоспроможності ($K_{\text{он}}$).

Наведені коефіцієнти розраховуються за даними бухгалтерського балансу за таким алгоритмом:

$$K_{\text{пот}} = \frac{\text{ф.1 ряд. 260} + \text{ф. 1ряд. 270}}{\text{ф. 1ряд. 620} + \text{ф.1ряд. 630}}; \quad (9.1)$$

$$\text{ВК} = \text{ф.1 ряд. 380} - \text{ф.1 ряд. 80}; \quad (9.2)$$

$$K_{\text{пот}} = \frac{(K_{\text{пот.факт.}} - K_{\text{пот.поч.}})}{K_{\text{пот.норм.}}}, \quad (9.3)$$

де $K_{\text{пот.факт.}}$ – фактичне значення (наприкінці звітної періоду) коефіцієнта поточної ліквідності;

$P_{\text{он}}$ – встановлений період оновлення (втрати) платоспроможності підприємства в місяцях (3; 6 і 9 місяців);

$T_{\text{зв.}}$ – звітний період у місяцях (12 календарних місяців);

$K_{\text{пот.поч.}}$ – коефіцієнт поточної ліквідності на початок звітної періоду;

$K_{\text{пот.норм.}}$ – нормативне значення коефіцієнта поточної ліквідності.

Нормативне значення коефіцієнтів: поточної ліквідності на кінець звітного періоду – більше 2; забезпеченості власними обіговими коштами на кінець звітного періоду – більше 0,1; коефіцієнт оновлення платоспроможності – більше 1.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання 1. На підставі даних, що наведені в табл. 9.1, розрахувати перераховані вище коефіцієнти, що характеризують структуру балансу. У випадку, якщо хоча б один із вказаних коефіцієнтів має значення нижче нормативного, розрахувати коефіцієнт поновлення платоспроможності за період, встановлений за 3 місяці. Якщо його значення буде нижче за 1, збільшити період встановлення платоспроможності до 6 місяців, потім до 9 місяців. Зробити висновки.

Таблиця 9.1

Вихідні дані

Показник	На початок періоду	На кінець періоду
Актив		
1. Необоротні активи	26 071	25 066
2. Оборотні активи, в тому числі:	62 272	81 339
грошові кошти	6 186	1 992
3. Витрати майбутніх періодів	6 946	4 414
4. Необоротні активи та групи вибуття	0	13 745
Баланс	95 289	124 564
Пасив		
1. Власний капітал	39 496	41 553
2. Забезпечення наступних витрат і платежів	1 228	476
3. Довгострокові зобов'язання	484	285
4. Поточні зобов'язання	54 081	82 250
5. Доходи майбутніх періодів	0	0
Баланс	95 289	124 564

Завдання 2. 1. Клієнт поклав у банк, який виплачує за рік 5 простих відсотків, суму 150 тис. грн. Яка сума буде на його рахунку через рік?

2. Банк "Промінь" нараховує на депозит щорічно 8 складних відсотків. Підприємство поклато в цей банк 200 тис. грн. Яка сума буде на рахунку клієнта через 2 роки, 5 років і 3 місяці?

3. Підприємство бажає вкласти в банк 500 тис. грн, щоб через 2 роки отримати 700 тис. грн. Під яку процентну ставку воно має покласти свої гроші?

Завдання 3. Підприємство має кредиторську заборгованість на дату падіння курсу національної валюти в розмірі \$ 50 000. Курс національної валюти знизився з 7,9 до \$ 8,11. Як цей фактор вплинув на фінансовий стан підприємства.

Запитання для самостійного опрацювання.

1. Фінансова діяльність підприємств та її організація.
2. Фінансова стійкість підприємства та інструменти її оцінки.
3. Склад та джерела фінансових ресурсів підприємства.
4. Склад та роль фінансової звітності.
5. Системи фінансового аналізу.

Тема 10. Бухгалтерський облік і оподаткування суб'єктів господарської діяльності

Статтею 325. 6.1 Податкового кодексу України визначено, що ставки збору за спеціальне використання води, яка входить включно до складу напоїв, становлять: 25,60 грн за 1 м³ поверхневої води; 29,86 грн за 1 м³ підземної води. Підприємствам, що займаються виробництвом напоїв, слід розраховувати ліміти споживання самостійно, виходячи з розрахунку питомої ваги обсягів води, використаної на виробництво напоїв, у загальному обсязі всієї використаної води. Статтею 325 Податкового кодексу України водокористувачам встановлені ставки збору за спеціальне використання водних ресурсів із поверхневих водних об'єктів та підземних вод, які наведені в табл. 10.1, 10.2 [6].

Таблиця 10.1

Нормативи збору за спеціальне використання водних ресурсів із поверхневих водних об'єктів

Басейни річок, включаючи притоки всіх порядків	Ставки збору, грн/100 м ³
1	2
Дніпра на північ від м. Києва (Прип'яті та Десни), включаючи м. Київ	26,97
Дніпра на південь від м. Києва	25,65

1	2
Інгульця	39,12
Сіверського Дінця	52,60
Південного Бугу (без Інгулу)	29,66
Інгулу	36,36
Дністра	16,16
Вісли та Західного Бугу	16,16
Пруту та Серету	12,14
Тиси	12,14
Дунаю	10,82
Річок Криму	53,93
Річок Приазов'я	64,75
Інших річок	29,66

Таблиця 10.2

Нормативи збору за спеціальне використання підземних вод

Найменування регіону	Ставки збору, грн/100 м ³
1	2
Автономна Республіка Крим	49,87
Області:	
Вінницька	43,11
Волинська	44,53
Дніпропетровська	37,77
Донецька	51,26
Житомирська	43,11
Закарпатська	28,32
Запорізька:	
Веселівський, Мелітопольський, Приазовський, Якимівський райони	43,11
Івано-Франківська:	
Богородчанський, Верховинський, Косівський, Надвірнянський, Рожнятівський	67,42
решта районів області	37,77
Кіровоградська	49,87
Львівська	39,12
Луганська	56,62

1	2
Миколаївська	56,62
Одеська	47,20
Харківська	40,44
Черкаська	29,16
Чернівецька	47,20
м. Київ	40,29

Типове завдання

Підприємству, що розташоване у басейні річки Сіверський Донець, встановлено загальний річний ліміт обсягу використання води з поверхневого водного об'єкта у розмірі 1 000 м³, а фактичний обсяг усієї води, використаної на виробництво у I кварталі 2009 року, склав 1 200 м³, з якого 900 м³ води пішло на виготовлення напоїв, 300 м³ – на інші виробничі потреби. На підставі наведених даних обчислити плату за спеціальне використання підприємством водних ресурсів.

Методичні рекомендації до виконання завдання 1

Ліміти водоспоживання (L_n) розраховуються за формулою:

$$L_n = \frac{W_n}{W_f} \times W_y, \quad (10.1)$$

де W_n – фактичний обсяг води, що використана на виробництво напоїв;

W_f – фактичний обсяг усієї використаної води;

W_y – установлений ліміт об'єму використаної води.

Ліміт для використання води на виробництво напоїв складає:

$$L_n = (900 : 1\,200) \times 1\,000 = 750 \text{ м}^3.$$

Ліміт використання води для інших потреб складає:

$$L_n = (300 : 1\,200) \times 1\,000 = 250 \text{ м}^3.$$

Таким чином, розрахований ліміт об'єму використаної води для виробництва напоїв складає 750 м³, а позалімітне використання води на виробництво напоїв – 150 м³. Розрахований ліміт об'єму використаної води на інші виробничі потреби становить 250 м³, а позалімітне використання води на інші виробничі потреби – 50 м³.

1. Нараховуємо плату за використані водні ресурси в межах ліміту:
а) збір за спеціальне використання води на виробництво напоїв з поверхневої води складає:

$$750 \text{ м}^3 \times \frac{25,6}{100} \text{ грн / м}^3 = 192 \text{ грн};$$

б) на інші потреби;

$$250 \text{ м}^3 \times \frac{52,6}{100} \text{ грн / м}^3 = 132 \text{ грн.}$$

2. Нараховуємо плату за понадлімітно використані водні ресурси:

а) на виробництво напоїв:

$$150 \text{ м}^3 \times \frac{25,6}{100} \text{ грн / м}^3 \times 5 = 192 \text{ грн};$$

б) на інші потреби:

$$50 \text{ м}^3 \times \frac{52,6}{100} \text{ грн / м}^3 \times 5 = 131 \text{ грн.}$$

Загальна сума збору з підприємства за спеціальне використання водних ресурсів складатиме:

$$\sum Z_{\text{в}} = 192,0 \text{ грн} + 131,5 \text{ грн} + 192,0 \text{ грн} + 131,5 \text{ грн} = 647,0 \text{ грн.}$$

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання 1. Розрахувати суму збору за спеціальне використання водних ресурсів та збору за користування водами для потреб гідроенергетики за звітний період і розподілити належну до сплати суму між державним та місцевим бюджетами.

Вихідні дані: гідроелектростанція "Есхар" розташована в басейні річки Сіверський Донець. За звітний період обсяг води, пропущений через турбіни, становить 11,20 млн м³. Крім цього, гідроелектростанція має дозвіл на спеціальне використання поверхневих водних ресурсів місцевого значення. Установлений ліміт – 350 м³. За звітний період фактично використано водних ресурсів місцевого значення 380 м³.

Завдання 2. Розрахувати суму збору за спеціальне використання водних ресурсів за звітний період та розподілити належну до сплати суму між державним та місцевим бюджетами.

Вихідні дані: промислове підприємство, розташоване в басейні річки Сіверський Донець (Харківська область), у своїй діяльності використовує

водні ресурси загальнодержавного призначення зі змішаного джерела. Установлений ліміт забору води становить 1 000 м³. Згідно з даними первинного обліку води за показниками вимірювальних приладів до змішаного джерела водопостачання забрано з початку року 1 300 м³ води, з яких 949 м³ – поверхневі води, 351 м³ – підземні води. У тому числі використано водних ресурсів зі змішаного джерела на санітарно-гігієнічні потреби – 200 м³.

Завдання 3. На підставі наведених даних табл. 10.3 обчислити плату підприємством за спеціальне використання водних ресурсів. Підприємство розташоване в м. Могилів-Подільський Вінницької області в басейні річки Дністр.

Таблиця 10.3

Використання води підприємством у IV кварталі 2009 року

Назва водогосподарської системи	Затверджений ліміт використання води на квартал, м ³	Фактично використано, м ³	Норматив плати за воду, грн / 100 м ³
З поверхневого водного об'єкта	2 000	2 310	16,16
Із власної свердловини	1 620	1 020	43,11

Методичні рекомендації до виконання завдань з обчислення плати за забруднення навколишнього природного середовища

Сума податку, який стягується за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення, розраховується за формулою:

$$P_{\text{вп}} = \sum_{i=1}^n (M_i \times H_{ni}), \quad (10.2)$$

де $P_{\text{вп}}$ – сума податку, який стягується за викиди в атмосферне повітря;

M_i – кількість фактично реалізованого палива i -го виду в тоннах;

H_{ni} – ставка податку в поточному році за тонну i -го виду палива в грн (ст. 244.1 Податкового кодексу України).

Сума податку, який стягується за викиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розраховується за формулою:

$$P_c = \sum_{i=1}^n (M_{Ti} \times H_{ni} \times K_{oc}) \quad (10.3)$$

(ст. 249.8 Податкового кодексу України),

де M_{Ti} – обсяг скиду i -ї забруднюючої речовини в тоннах (т);

H_{ni} – ставки податку в поточному році за тонну i -го видзабруднюючої речовини у гривнях із копійками (ст. 245.1 Податкового кодексу України);

K_{oc} – коефіцієнт, що дорівнює 1,5 і застосовується в разі викидання забруднюючих речовин у ставки та озера (в іншому випадку коефіцієнт дорівнює 1 – ст. 245. 4 Податкового кодексу України).

Сума податку, який стягується за розміщення відходів розраховується за формулою:

$$P_{PB} = \sum_{i=1}^n (M_{oi} \times H_{ni} \times K_T \times K_o) \quad (10.4)$$

(ст. 249. 6 Податкового кодексу України),

де H_{ni} – ставка податку в поточному році за тонну i -го виду відходів у гривнях (ст. 246.1.1 Податкового кодексу України);

M_{oi} – об'єм відходів i -го виду в тоннах;

K_T – корегуючий коефіцієнт, який враховує розташування місця розміщення відходів (ст. 246. 5 Податкового кодексу України);

K_o – корегуючий коефіцієнт, який дорівнює 3 і застосовується при розміщенні відходів на сховищах сміття які не забезпечують повне виключення забруднення атмосферного повітря або водного об'єкта.

Сума податку, який стягується за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробником, розраховується за формулою:

$$S_{под} = N \times V \times T \quad (10.5)$$

(ст. 249. 8 Податкового кодексу України),

де $S_{под}$ – сума податку, який стягується за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, обчислена за базовий податковий (звітний) період, календарний квартал, у гривнях з копійками;

N – ставка податку, який стягується за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, наведена у пункті 248.1 статті 248 Податкового кодексу України;

V – фактичний об'єм радіоактивних відходів, які зберігаються у виробника таких відходів понад установлений особливими умовами ліцензії строк, м³ (см³ – для радіоактивних відходів, поданих у вигляді джерел іонізуючого випромінювання);

T – термін зберігання – кількість повних календарних кварталів, протягом яких радіоактивні відходи зберігаються понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання 4. Підприємство ТЕЦ-5, яке зареєстроване у м. Харкові, у I кварталі 2012 року використало 100 т неетилованого бензину та 4 000 т мазуту. Розрахувати суму збору за забруднення навколишнього природного середовища, яке має сплатити підприємство за I квартал 2012 року.

Завдання 5. Супермаркет "Епіцентр" щокварталу вивозить на сміттєсховище 2 500 люмінесцентних ламп, яке розташоване у Дергачівському районі на відстані 6 кілометрів від смт Дергачі біля Лозовеньківського водосховища. Розрахувати суму податку, який стягується з підприємства за розміщення відходів у I кварталі 2012 року.

Завдання 6. Підприємство, яке розташоване у м. Калуш, щорічно виробляє хімічні добрива обсягом 60 000 т. Побічними відходами виробництва є нітроти, які підприємство обсягом 1200 кг щоквартально скидає в озеро. Розрахувати річну суму податку, що має заплатити підприємство за викиди забруднюючих речовин у водний об'єкт.

Завдання 7. Рівненська атомна електростанція за результатами технологічного процесу переробки ядерного палива накопичила 50 см³ високоактивних відходів у вигляді джерел іонізуючого випромінювання і перевищила термін зберігання радіоактивних відходів понад установлений особливими умовами ліцензійний строк на 270 днів. Розрахувати суму податку, який стягується за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробником, та визначити бюджет, до якого буде перерахована сума податку.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Податкова система, її сутність і склад.
2. Становлення податкової системи в Україні.
3. Загальнодержавні податки і збори та їх характеристика.

Тема 11. Управління ресурсами підприємства

Типове завдання

Завдання 1. Зміна чисельності робітників за рік характеризується такими даними:

На початок року – 1 800 осіб.

Прийнято за рік – 620 осіб.

Звільнено за рік – 650 осіб.

У тому числі за власним бажанням – 420 осіб.

Розрахувати:

- 1) показники обороту робочої сили;
- 2) коефіцієнт плинності кадрів;
- 3) коефіцієнт заміщення робочої сили;
- 4) коефіцієнт постійного складу кадрів;
- 5) коефіцієнт змінності кадрів.

Методичні рекомендації до виконання завдання 1

1. Показники обороту робочої сили:

а) абсолютні: оборот з прийому $O_p = 620$ осіб (O_p);

оборот з вибуття $O_v = 650$ осіб (O_v);

б) відносні: коефіцієнт обороту з прийому (K_p);

коефіцієнт обороту з вибуття (K_v).

$$K_p = O_p : \bar{Ч}, \quad (11.1)$$

$$K_v = O_v : \bar{Ч}, \quad (11.2)$$

$$Ч = (Ч_n + Ч_k) : 2, \quad (11.3)$$

де $Ч_n$ – облікова чисельність на початок року;

$Ч_k$ – облікова чисельність на кінець року.

$$Ч_k = Ч_n + O_p - O_v = 1800 + 620 - 650 = 1770 \text{ (осіб)}.$$

Тобто спостерігається скорочення чисельності робітників підприємства:

$$\bar{Ч} = (1800 + 1770) : 2 = 1785 \text{ (осіб)}.$$

$$K_p = 620 : 1785 = 0,347.$$

$$K_v = 650 : 1785 = 0,364.$$

2. Коефіцієнт плинності кадрів (K_p):

$$K_p = U_T : \bar{Ч}, \quad (11.4)$$

де U_T – число робітників, звільнених з причин, що відносяться до плинності кадрів.

$$K_T = 420 : 1785 = 0,24.$$

3. Коефіцієнт заміщення робочої сили (K_z):

$$K_z = O_p : O_v, \text{ або } K_z = K_p : K_v. \quad (11.5)$$

$$K_z = 620 : 650 = 0,95.$$

$$K_z = 0,547 : 0,364 = 0,95.$$

Оскільки $K_z < 1$, то це свідчить про скорочення робочих місць.

4. Коефіцієнт постійного складу кадрів ($K_{пс}$):

$$K_{пс} = Ч_{пр} : Ч_k, \quad (11.6)$$

де $Ч_{пр}$ – число робітників, що працювали весь звітний період.

$$Ч_{пр} = Ч_n - O_v. \quad (11.7)$$

$$Ч_{пр} = 1\,800 - 650 = 1\,150 \text{ (осіб).}$$

$$K_{пс} = 1\,150 : 1\,770 = 0,65,$$

тобто 0,65 робітників, що працювали весь звітний період, приходяться на 1 робітника спис облікового складу на кінець року.

5. Коефіцієнт змінності кадрів (K_c):

$$K_c = (O_p - O_v) : \bar{Ч}. \quad (11.8)$$

$$K_c = (620 - 650) : 1785 = -0,02.$$

Завдання 2. Маємо такі дані по промисловому підприємству:

1. Середньоспискова кількість робітників	500
2. Відпрацьовано фактично за рік робочими, людино-днів	110 790

3. Кількість людино-днів цілоденних простоїв	10
4. Кількість людино-днів неявок на роботу, всього	71 700
У тому числі щорічні відпустки	9 000
навчальні відпустки	600
неявки через хворобу	5 550
прогули	50
5. Число людино-днів святкових і вихідних	56 500
6. Число відпрацьованих людино-днів	875 241
7. Із 500 робочих 470 мають встановлену тривалість робочого дня 8,0 годин, а 30 – 7,0 годин.	

Розрахувати:

- 1) календарний, табельний, максимально можливий, явочний фонди робочого часу;
- 2) коефіцієнти використання фондів часу;
- 3) середню фактичну тривалість робочого періоду;
- 4) коефіцієнти використання робочого періоду і робочого дня;
- 5) інтегральний коефіцієнт використання робочого часу.

Методичні рекомендації до виконання завдання 2

1. Структура календарного фонду робочого часу:

Календарний фонд робочого часу (КФ)			
Табельний фонд робочого часу (ТФ)			Святкові і вихідні дні (С + В)
Максимально можливий фонд часу (ММФ)		Щорічні відпустки (В)	
Явки (Я)		Неявки* (НЯ)	
Фактично відпрацьований час (ФВ)	Цілоденні простої (Пр)		

Примітка:

*Неявки – навчальні відпустки, неявки через хворобу та інші, передбачені законом, а також неявки з невідомих причин (з дозволу адміністрації, за прогули).

1-й спосіб розрахунку фондів часу:

$$КФ = \bar{Ч} \times Д, \quad (11.9)$$

де Ч – середньоспискова кількість робітників;

Д – календарна кількість днів роботи в періоді.

Оскільки наведені дані за рік, то Д = 365 днів.

$$КФ = 500 \times 365 = 182\,500 \text{ (людино-днів).}$$

$$ТФ = КФ - (С + В).$$

$$ТФ = 182\,500 - 56\,500 = 126\,000 \text{ (людино-днів).}$$

$$ММФ = ТФ - В.$$

$$ММФ = 126\,000 - 9\,000 = 117\,000 \text{ (людино-днів).}$$

$$Я = ММФ - НЯ.$$

$$Я = 117\,000 - 600 - 5\,550 - 50 = 110\,800 \text{ (людино-днів).}$$

2-й спосіб розрахунку фондів часу:

$$Я = ФВ + Пр.$$

$$Я = 110\,790 + 10 = 110\,800 \text{ (людино-днів).}$$

$$ММФ = Я + НЯ.$$

$$ММФ = 110\,800 + (600 + 5\,560 + 50) = 117\,000 \text{ (людино-днів).}$$

$$ТФ = ММФ + В.$$

$$ТФ = 117\,000 + 9\,000 = 126\,000 \text{ (людино-днів).}$$

$$КФ = ТФ + (С + В).$$

$$КФ = 126\,000 + 56\,500 = 182\,500 \text{ (людино-днів).}$$

2. Коефіцієнт використання фондів часу (Кфв):

$$Кфч = ФВ : ФЧ, \quad (11.10)$$

де ФЧ – фонд часу, коефіцієнт використання якого розраховується за формулою:

$$Ккф = ФВ : КФ, \quad (11.11)$$

де Ккф – коефіцієнт використання календарного фонду часу.

$$Ккф = 110\,790 : 182\,500 = 0,6071.$$

$$Ктф = 110\,790 : 126\,000 = 0,8793.$$

$$Кмвф = 110\,790 : 117\,000 = 0,9469.$$

$$Кяф = 110\,790 : 110\,800 = 0,9999.$$

Усі коефіцієнти характеризують, на скільки відсотків використаний кожний фонд часу.

3. Середня фактична тривалість робочого періоду (Дф):

$$Дф = ФФ : \bar{Ч}. \quad (11.12)$$

$$Дф = 110\,790 : 500 = 222 \text{ (днів)}.$$

4. Коефіцієнт використання робочого періоду (Кд):

$$Кд = Дф : Дмв, \quad (11.13)$$

де Дмв – максимально можлива тривалість робочого періоду.

$$Дмв = МВФ : \bar{Ч}. \quad (11.14)$$

$$Дмв = 117\,000 : 500 = 234 \text{ (днів)}.$$

$$Кд = 222 : 234 = 0,9469,$$

оскільки робочий період використовується на $\approx 95\%$.

Коефіцієнт використання робочого дня (Кт):

$$Кт = Тф : Тв, \quad (11.15)$$

де Тф – фактична тривалість робочого дня;

Тв – встановлена тривалість робочого дня.

$$Тф = ФФч : ФФ, \quad (11.16)$$

де ФФч – фактичний фонд часу (людино-годин).

$$Тф = 875\,241 : 110\,790 = 7,9 \text{ (ч)}.$$

$$Тв = (8 \times 470 + 7 \times 30) : 500 = 7,94 \text{ (ч)}.$$

$$Кт = 7,9 : 7,94 = 0,9950,$$

тобто робочий день використовується на $99,5\%$.

5. Інтегральний коефіцієнт використання робочого часу (Кі):

$$Кі = Кд \cdot Кт.$$

$$Кі = 0,9469 \times 0,9950 = 0,9422,$$

тобто робочий час використовується на $94,2\%$.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання 1. Показники, що характеризують рух трудових ресурсів підприємства, наведено в табл. 11.1 [10; 17]. Провести горизонтальний аналіз руху трудових ресурсів підприємства за допомогою показників динаміки.

Таблиця 11.1

Показники, що характеризують трудові ресурси підприємства

Показники	Базисний період	Звітний період
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	2 550	2 427
Прийнято працівників, осіб	222	235
Вибуло працівників, зокрема:	322	307
за прогул та інші порушення трудової дисципліни, невідповідність займаній посаді, а також за власним бажанням (крім звільнених за власним бажанням з поважних причин)	210	117
з причин скорочення штатів	12	27
інші поважні причини	100	162

Розрахувати: коефіцієнти обороту з прийому та звільнення; коефіцієнти із загального й необхідного обороту; коефіцієнти плинності кадрів. Зробити висновки.

Завдання 2. Показники використання робочого часу наведено в табл. 11.2. Визначити: середню кількість днів, відпрацьованих одним працівником за рік; середню кількість годин, відпрацьованих одним працівником за рік; середню тривалість робочого дня.

Розрахувати абсолютні й відносні відхилення показників.

Провести факторний аналіз фонду робочого часу, знаючи, що величина фонду робочого часу залежить від: середньооблікової кількості штатних працівників; середньої кількості днів, відпрацьованих одним працівником за рік; середньої тривалості робочого дня.

Таблиця 11.2

Показники використання робочого часу

Показник	Попередній рік	Звітний рік
Середньооблікова кількість штатних працівників облікового складу, осіб	1 530	1 456
Відпрацьовано всіма працівниками, людино-днів	225 460	234 496
Відпрацьовано всіма працівниками, людино-годин	1 803 693	1 824 791

Завдання 3. Показники обсягу товарної продукції та середньорічна вартість основних виробничих фондів наведено в табл. 11.3.

Таблиця 11.3

**Показники обсягу виробленої продукції
та середньорічна вартість основних фондів, тис. грн**

Показники	Факт попереднього періоду	Звітний період	
		План	Факт
Обсяг виробленої продукції, тис. грн	32 101	33 805,2	25 275,5
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн	5 125,2	5 109	5 072,2
Кількість продукції, т	-	24 387,2	17 721

Розрахувати: фондівіддачу та фондомісткість основних виробничих фондів; абсолютні прирости та темпи зростання показників.

Визначити вплив факторів (зміни обсягу виробництва в натуральному виразі, середньої оптової ціни, середньорічної вартості основних виробничих фондів) на зміну фондівіддачі. Зробити висновки.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Склад персоналу підприємства.
2. Рух персоналу.
3. Аналіз використання робочого часу.
4. Аналіз продуктивності праці.
5. Аналіз оплати праці.

Тема 12. Фінансовий менеджмент

Типове завдання

Завдання 1. На основі даних балансу (табл. 12.1) визначити трикомпонентний показник області стійкості фінансового стану підприємства [7; 8; 9].

Таблиця 12.1

Вихідні дані

Показник	На початок року, тис. грн	На кінець року, тис. грн
1	2	3
Основні засоби	785	900
Запаси і витрати	596	620
Дебіторська заборгованість	165	260

1	2	3
Грошові кошти	30	120
Короткострокові фінансові вкладення	15	120
Статутний капітал	925	1 125
Нерозподілений прибуток	365	510
Довгострокові позикові кошти	96	195
Короткострокові зобов'язання	205	190

Методичні рекомендації до виконання завдання

Методика визначення області стійкості фінансового стану підприємства включає розрахунок таких показників:

- надлишок (+) або недолік (-) власних коштів (E^C);
- надлишок чи недолік власних, середньострокових і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат (E^T);
- надлишок чи недолік загальної величини основних джерел для формування запасів і витрат (E^H).

Ці показники відповідають показникам забезпеченості запасів та витрат джерелом їх формування.

Балансова модель стійкості фінансового стану підприємства має вигляд:

$$F + Z + R^a = U^c + K^T + K^t + R^p, \quad (12.1)$$

де F – основні засоби і вкладення;

Z – запаси і витрати;

R^a – рошові кошти, короткострокові фінансові вкладення, дебіторська заборгованість та інші активи;

U^c – джерела власних коштів;

K^T – середньо-довгострокові кредити і позикові кошти;

K^t – короткострокові (до 1 року) позички, які не погашені в строк;

R^p – кредиторська заборгованість і позикові кошти.

Загальний фінансовий стан підприємства варто розділити на 5 фінансових областей:

- 1 – область абсолютної стійкості;
- 2 – область нормальної стійкості;
- 3 – область нестійкого стану;
- 4 – область критичного стану;
- 5 – область кризового стану.

Обчислення показників фінансової стійкості дозволяє визначити область фінансової стійкості фірми. Наявність власних коштів дорівнює різниці між джерелом власних і величиною основних засобів та вкладень:

$$E^C = U^C - F. \quad (12.2)$$

Надлишок або нестача власних середньо, і довгострокових джерел формування запасів і витрат дорівнює:

$$\pm E^T = (E^C + K^T) - Z. \quad (12.3)$$

Надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів і витрат визначається як:

$$\pm E^H = (E^C + K^T + K^I) - Z. \quad (12.4)$$

При ідентифікації області фінансового стану використовується трикомпонентний показник:

$$S = (S(\pm E^C); S(\pm E^T); S(\pm E^H)), \quad (12.5)$$

де $S(x)=1$, якщо $x \geq 0$;

$S(x)=0$, якщо $x < 0$.

З вищесказаного випливає, що:

- область абсолютної стійкості в межах показника $S(1,1,1)$;
- область нестійкого стану при $S(0,1,1)$;
- область критичного стану при $S(0,0,1)$;
- область кризового стану при $S(0,0,0)$.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання 1. На основі даних балансу (табл. 12.2) розрахувати відносні показники фінансової стійкості та дати характеристику змінам фінансового стану підприємства.

Таблиця 12.2

Вихідні дані

Показник	На початок року, тис. грн	На кінець року, тис. грн
1	2	3
Основні засоби	5 000	8 990
Запаси і витрати	1 600	2 058
Дебіторська заборгованість	950	359
Грошові кошти	300	190
Статутний капітал	4 200	8 900

1	2	3
Нерозподілений прибуток	400	200
Довгострокові позикові кошти	2 850	1 500
Короткострокові зобов'язання	400	997

Завдання 2. Ліквідаційна вартість підприємства складає 4,3 млн грн. Середньорічний чистий грошовий потік, що прогнозується, – 540 тис. грн. Середньозважена вартість капіталу складає 12 %. Необхідно визначити економічну вартість підприємства та на її основі зробити висновок, що корисніше – ліквідація або реорганізація підприємства.

Завдання 3. Підприємство планує здійснити капітальні вкладення протягом 3-х років: 50 000, 50 000, і 100 000 грн відповідно. Інвестиційний проект розраховано на 7 років. Планується, що на повну виробничу потужність підприємство вийде на шостому році, і чистий грошовий потік складе щорічно 900 000 грн. Починаючи з другого року очікуються нарощування чистого грошового доходу 40, 50, 80, 90 % від повної потужності відповідно по роках від другого до п'ятого. Вартість капіталу компанії складає 21 %. Необхідно знайти чисте теперішнє значення інвестиційного проекту, дисконтований строк окупності, звичайний строк окупності. Зробити висновки.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Принципи організації фінансового менеджменту на підприємстві.
2. Економічна суть санації підприємств та її менеджмент.
3. Причини та фактори фінансової кризи на підприємстві.
4. Прогнозування банкрутства підприємств.

Рекомендована література

1. Арутюнова Д. В. Стратегический менеджмент : учебн. пособ. / Д. В. Арутюнова. – Таганрог : Изд. ТТИ ЮФУ, 2010. – 122 с.
2. Бронникова Т. С. Маркетинг : учебн. пособ. / Т. С. Бронникова, А. Г. Чернявський. – Таганрог : Изд. ТРТУ, 1999. – 103 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. для студентів вузів / Ф. Ф. Бутинець, Є. В. Мних. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 416 с.
4. Веснин В. Р. Стратегическое управление : учебник / В. Р. Веснин. – М. : ТК "Велби"; Изд. "Проспект", 2004. – 328 с.

5. Гринева В. Н. Бизнес-план производственного предприятия: комплексная технология разработки : учебн. пособ. / В. Н. Гринева, Е. И. Пальчик. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 120 с.
6. Завгородний А. Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності : монографія / А. Г. Завгородний, А. В. Єлисеєв. – Львів : Центр Бізнес-Сервісу, 2003. – 152 с.
7. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2003. – 144 с.
8. Ковалев А. И. Анализ финансового состояния предприятия / А. И. Ковалев, В. П. Привалов. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2007. – 316 с.
9. Ковалев В. В. Финансовый анализ. Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 415 с.
10. Кожанова Є. Ф., Отенко І. П. Економічний аналіз : навч. посібн. / Є. Ф. Кожанова, І. П. Отенко. – 2-е вид. доп. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2005. – 344 с.
11. Кужева С. Н. Управление изменениями : учебн. пособ. / С. Н. Кужева. – Изд. ОмГУ, 2011. – 140 с.
12. Кучеренко В. Р. Бізнес-планування фірми / В. Р. Кучеренко. – К. : Знання, 2006. – 423 с.
13. Максюттов А. И. Бизнес-план предприятия: финансовый бюджет / А. И. Максюттов. – М. : Приор, 2003. – 96 с.
14. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Изд. "Дело", 1997. – 704 с.
15. Павловська О. В. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / О. В. Павловська, Н. М. Притуляк. – К. : КНЕУ, 2002. – 388 с.
16. Панкрухин А. П. Маркетинг : учебн. пособ. / А. П. Панкрухин. – М. : Омега-Л, 2006. – 656 с.
17. Прыкин Б. В. Экономический анализ предприятия : учебник для вузов / Б. В. Прыкин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 360 с.
18. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн. : ИП "Экоперспектива", 1997. – 498 с.
19. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства / Н. В. Тарасанко. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 484 с.
20. Филиппова С. В. Экономика предприятия : практикум / С. В. Филиппова, В. И. Захарченко, В. И. Балан. – Х. : Одиссей, 2004. – 288 с.

